

Tomka Ferenc

A
KERESZTÉNY
HIT
LEGFŐBB
KÉRDÉSEI

OMG
Bécs

TOMKA FERENC

A
KERESZTÉNY HIT
LEGFŐBB KÉRDÉSEI

BÉCS, 1976

E tanulmány első kiadása eredetileg a „*Házasság előtt*” c. kötetben jelent meg (Szerk. *Dr. Lengyel Antal*, Budapest, 1972, Szent István Társulat, 76-98.l.). Második, némileg átdolgozott s bővített kiadása a „SZENTÉVI UTRAVALÓ” c. kiadványunkban jelent meg (25-81. l.) a Szent István Társulat engedélyével. E harmadik kiadás az előzőnek változatlan, mind-össze képekkel illusztrált, s az eredeti gyűjteményből kiemelt különkiadása.

Harmadik kiadás
Egyházi jóváhagyással

Copyright 1976 by Verlag OPUS MYSTICI CORPORIS
(in Verbindung mit dem Österreichischen Pastoralinstitut)
A-1042 WIEN, Postfach 17. — Verlags-Nr. 254.
Druck: Hausdruckerei der Erzdiözese Wien.

RÉSZLETES TARTALOMMUTATÓ

Előljáróban	5
I. BEVEZETŐ KÉRDÉSEK	6
1. A vallás tele van mesékkel?	6
2. A vallás tudománytalan?	7
II. ISTEN (<i>A Végtelen Szeretet és Igazság</i>)	9
1. Van-e Isten? (Tudósok, rend, törvény, dialektika)	9
2. Szükségem van-e Istenre? (<i>A Végtelent kereső ember</i>)	11
a) Mi tesz bennünket emberré?	12
b) Mikor teljesülnének az ember vágyai?	13
c) A kérdés filozófiai oldala	16
d) Mi vagy ki lehet az elégséges oka keresésünknek?	18
3. Személyes találkozás a Végtelen Szeretettel (<i>Az imádság</i>)	20
4. Néhány alapvető fogalom tisztázása:	25
Az élet célja: az igazság és szeretet	25
A bűn: elfordulás az igazságtól és szeretettől	25
A mennyország: végső találkozás a Végtelen Igazság- gal és Szeretettel	25
III. JÉZUS (<i>A Végtelen Szeretet válasza az emberi keresésre</i>)	27
1. Élt-e Jézus?	27
2. Jézus Isten volt?	27
a) Észszerű, hogy Isten emberré legyen?	27
b) Bizonyítható, hogy Isten emberré lett?	28
3. Ki nekem Jézus Krisztus?	32
A) Jézus a Megváltó	34
B) Jézus a Válasz az ember kérdéseire — életünk személyes értelme	35
a) Van értelme a létnek	38
b) Van értelme a szürke hétköznapi munkának — egy becsületben, feltűnés nélkül leélt életnek	40
c) Van értelme a szenvedésnek	42
d) Van értelme a szeretetnek	46
4. Krisztus elfogadása és a krisztusi élet	50

IV. AZ EGYHÁZ (<i>A Végtelen Válaszának hordozója</i>)	52
1. Az egyház célja és feladata (ugyanaz, ami Krisztusé volt)	52
a) Kegyelemszerzés	52
b) Tanúságtétel: Tanítás szóval és példával	52
2. Az egyház hatékony jelei a szentségek	54
a) A házasság	58
b) A bűnbánat szentsége	59
c) Az áldozás (eucharisztia)	60

KÉPEINK

8	Az emberi szem szerkezete (Elle Di Ci, Torino, Don Bosco)
21	Imádkozó keresztények Taizében (Pressefoto Hans Lachmann, Düsseldorf)
23	Vallásos sanzont éneklő leány (Pressefoto Hans Lachmann, Düsseldorf)
29	A Kallixtus-katakomba (Elle Di Ci, Torino, Don Bosco)
31	A Kolosseum (Elle Di Ci, Torino, Don Bosco)
43	Velasquez, A Megfeszített /részlet/ (Prado, Madrid)
45	Körtáncot járó fiatalok (Elle Di Ci, Torino, Don Bosco)
53	A II. Vatikáni Zsinat megnyitása a Szent Péter Bazilikában (Elle Di Ci, Torino, Don Bosco)
57	Az indiai Teréz nővér egyik lepratelepén (Elle Di Ci, uo.)

ELŐJÁRÓBAN

Ebből az összefoglalásból általában hiányoznak a szokásos teológiai kifejezések, illetve közös nevezőre hoztuk és behelyettesítettük azokat közérthető fogalmakkal. Teológiailag művelt olvasó részéről ez a szokottnál nagyobb figyelmet tételez fel. A legtöbb — különösen a vallási dolgokban kevésbé jártas — ember számára azonban éppen az ismert fogalmak alkalmazása által válik érthetővé.

Az anyag egyes részei szorosan összefüggnek. Az olvasó csak akkor érti meg a későbbieket, ha a korábbi részeket alaposan áttanulmányozta. — Az előadó feladata alkalmasint, hogy az egyes részeknél felidézze az előzőkben már szerepelt magyarázó gondolatokat. Ugyancsak reá tartozik, hogy a hallgatók érdeklődési körének megfelelő példákat alkalmazzon, illetve, hogy egyes túl nehéznek tartott részeket kihagyjon, vagy részletezzon. (Gondolunk itt elsősorban az egyházzal illetve a szentségekről szóló utolsó részre.)

A lélektan megállapítása szerint, ha valaki egy személyt vagy tant nem vesz komolyan, az belső elutasítással fog mindent fogadni, ami részéről ered vagy róla szól. — Ma sokan csak negatívumokat hallottak a vallásról, egyházzal. Ezért, ha ilyen embereknek a kereszténységről beszélni akarunk, akkor első feladatunk azoknak az alapvető ellenvetéseknek tisztázása, amelyek tisztázása nélkül a hallgató képtelen tárgyilagosan felfogni annak mondanivalóját. — A következőkben ezt a szempontot is igyekezünk figyelembe venni.

I. BEVEZETŐ KÉRDÉSEK

Két ismert ellenvetés hangzik el gyakran a vallással és istenhitttel szemben: az egyik a vallás naívságát, a másik tudománytalanságát kifogásolja.

1. A vallás tele van mesékkel?

A vallás szó hallatára ma sok emberben csupán bosszankodás támad: „Ki hihet el holmi Ádám-Éva, vagy angyalka-mennyország meséket? Gyerekeket hitegetnek ilyenekkel, ijesztgetnek krampuszokkal, de mi már túl vagyunk ezeken!”

Ezeken valóban túl vagyunk, de ez nem a vallás! És most meg kell kérdeznünk magunktól: Vajon hol tudnánk elhelyezkedni második-harmadikos elemista tudással?

Vajon nem vagyunk-e azon is régen „túl”, amit akkor tanultunk? — Ha kis-iskolásokat hallunk az ő „tudományos problémáikról” beszélni, ezt gyerekesnek érezzük. Pedig erre is szükség van, ez is egy lépcsőfok, amely a felnőtté váláshoz vezet; csak nem szabad megállni ezen az alacsony fokon. Így van ez a vallással is. Ezzel szemben a legtöbb ember *10-12 éves kora után egyáltalán nem foglalkozott hitével*. Az ilyen korú gyermeknek viszont természetesen nem lehet felnőtt nyelven, felnőtt problémákról beszélni. Csodálkozhat-e az ilyen később, ha kinőtte a gyermek-vallásosságot? És van-e joga hiányos, gyerekes tudása alapján ítéletet alkotni egy olyan rendszerről, amelyhez tartozónak vallják magukat sokan a világ legnagyobb tudósai és gondolkodói közül?

Ha visszatérünk az ószövetségi iratokkal kapcsolatos ellenvetésekre — amelyek egyébként jellemző példái a vallási kérdésekben való járatlanságnak —, akkor először is egy kérdést kellene feltennünk: Mit tesz egy ügyes pedagógus vagy szülő, ha kis gyermekének tanítást akar adni a becületről, igazságról, öszinteségről vagy engedelmeségről? Vajon filozófiai fejtegetésbe kezd? Nem! Elmond neki egy témába vágó elbeszélést, esetleg

mesét pl. a „Piroska és farkast”. Célja nem az, hogy mesét mondjon, hanem hogy a mese által tanítsa a gyermeket... — Az Őszövetségi Szentírásban — éppen a közismertek között — van sok olyan elbeszélés, amelyeknek ugyancsak egyetlen célja az, hogy az érzékletes példák, képek által közölje a *tanítást* (pl. a 6 napos világteremtés; az Ádám-Éva és a Paradicsom elbeszélés stb.). Hasonlóan képletes több vallási kifejezés vagy közkeletű fogalom. — Sokan fennakadnak a képeken és azt cáfolgatják (pl. a 6 napos teremtést). Pedig beszédünk és méginkább irodalmunk is tele van a szimbólumokkal, allegóriákkal. Vajon nem volna ostoba ember az, aki fennakadna Arany János sorain — „Elfeküdt már a nap túl a nádas réten — Vértörös palástját kinnhagyá az égen” — és azt bizonygatná, hogy a napnak nincs palástja?

2. A vallás tudománytalan?

Nagyon sok embert az a jelszó riaszt el a vallástól, hogy a tudomány ellentmond a vallásnak. Vajon igaz-e ez?

A választ kis kerülővel közelíthetjük meg. Kérdezzük meg vajon mi a véleményük e kérdésről a világ legnagyobb tudósainak!

— Néhány éve jelent meg Amerikában egy könyv, amelyben 40 vezető természettudós — fizikus, biológus, kémikus, csillagász, stb. — nyilatkozik e témakörben és a tudomány nevében visszautasítja az állítást, mely szerint vallás és tudomány szembenállnának (J.C. Monsma: *The Evidence of God in an Expanding Universe*, New York, 1958). Több hasonló szenzációt keltő mű látott napvilágot az utóbbi időben, melyekben ugyancsak a legnevesebb tudósok szólalnak meg, illetve amelyekben az ő nyilatkozataikat vizsgálják a szerzők. (Pl. az athéni csillagász Kotsakis műve: *Hé episztémé homilej*, Athén, 1949; vagy H. Muschalek több kiadást megért műve, amelyben 6-7 — a legnagyobbak közé tartozó — természettudós nyilatkozatát gyűjti össze a szerző: *Gottbekenntnisse moderner Naturforscher*, Berlin, 1960³). Eredményüket *M. Planck*-kal, korunk egyik legnevesebb fizikusaival így foglalhatjuk össze: „A vallás és tudomány összeférhetősé-

gének nyilván legközvetlenebb bizonyítéka... az a történelmi tény, hogy éppen *minden idők legnagyobb* természetkutatóit mély vallásosság hatotta át" (Vorträge und Erinnerungen 332).

Valójában a természettudomány múltjának vagy jelenének legnagyobb alakjai túlnyomó többségükben istenhívők. Ilyenek *Kopernikus, Galilei, Volta, Ampère, Newton, Farady, Maxwell*, vagy a mi korunkban: *M. Planck, A. Einstein, W. Heisenberg, E. Schrödinger, N. Bohr*, továbbá pl. a két magyar Nobel-díjas, *Kármán Tivadar és Szentgyörgyi Albert*. – Ha pedig a legnagyobb tudósok nagy többsége istenhívő, akkor semmiképpen sem lehet tudománytalan az istenhit. Mert a legnagyobb tudósokról talán csak nem akarja valaki azt állítani, hogy tudománytalanok?

II. ISTEN

A Végtelen Szeretet és Igazság

1. VAN-E ISTEN?

(Tudósok, rend, törvény, dialektika)

A természettudósok a legkülönbözőbb és koronként változó érvek és levezetések alapján jutottak el Isten létének felismeréséig. A régebbi *mechanisztikus világszemléletű* korok tudósai többnyire egy – a hétköznapi gyakorlatban ma is használt – következtetést végeztek, amely *Galilei* összefoglalásában így hangzik: Rendet csak értelmes valaki csinálhat. Márpedig a világ-mindenségben végtelen értelmesség, rendezettség, nyilvánul meg. Ebből következik, hogy mindezt csak egy végtelenül bölcs Valaki hozhatta létre (Dialógus a két fő világszemléletéről – első nap. Id.: W. Heisenberg: A mai fizika vilásképe, Budapest, 1958, 60).

E következtetést az alábbiakhoz hasonló példákkal világították meg: Képzeljünk el egy többezer színes kőkockából álló mozaikot. Elgondolható-e, hogy ha egyszerűen csak kevernénk a padlón rendszertelenül fekvő kockákat, egy idő után magától kialakuljon a kívánt kép? Vagy ha egy 32 lapos kártyát kezdünk keverni, elképzelhető-e, hogy véletlenül sorbaállnak a lapok? Vagy lehetséges-e, hogy a nyomdában egy többezer betűs szöveg betűi, hosszú ideig tartó rázás után véletlenül pont a megfelelő rendben álljanak össze? – Az élet legtermészetesebb tapasztalatai közé tartozik, hogy ahol rendet találunk, ott fel kell tételeznünk, hogy egy gondolkodó valaki tervezte azt. Az anyagvilág pedig számtalanszor nagyobb rendezettséget tud felmutatni, mint bármely gép. Ilyen értelemben mondta egyszer *Linne*, a növényteni kutatás egyik legjelentősebb úttörője: ha egy kis növényt, egy búzaszálat, vagy útszéli gatz látok, Isten nagyságát érzem mögöttem, s leborulok e hatalom előtt. Mert bármely növény „szerkezete” csodálatosabb a világ valamennyi gépénél. (Egy gép sem képes táplálkozásra, növekedésre, szaporodásra.)

Amikor az újabb kor felfedezte az anyagban rejlő törvénye-

ket, sokan azt hitték, hogy ettől kezdve az anyagvilág már elegendő módon megmagyarázza önmagát: Hiszen ha az anyag magában hordozza a törvényeket, akkor nem szükséges feltételeznünk egy „végtelen Gondolatot”, egy „külső irányítót” — aki ti. a világ rendezettségét „eltervezte”, és aki „irányítja” a világot —, mert akkor az anyagi törvények elegendő módon megokolják a világ mai rendezettségének létrejöttét.

A *dialektikus materializmus* kialakulása után még inkább úgy tűnt annak elfogadói számára, hogy az anyag az evolúció folyamán saját — azaz az anyagi törvények — erejéből halad az egyre nagyobb elrendeződés felé: Hiszen a dialektikus materializmus tanításának az a lényege, hogy egyrészt az anyag magában hordozza a mozgástörvényeket, amelyek szükségképpen fejlődésre „készítetik” az anyagot, másrészt a fejlődésben, az evolúcióban *ugrások* vannak — a mennyiségi változások minőségi változásba csapnak át —, s minden ugrás alkalmával valami lényegileg új: az anyagvilág magasabbfokú rendezettsége jelenik meg.

Valójában azonban e szemléletváltozás csupán némileg módosította a korábbi századok tudósainak kérdésfeltevéseit. Korunk istenhívő tudósai ui. — pl. egy *Einstein*, *Schrödinger* vagy *Heisenberg* — arra mutatnak rá, hogy a világ csodálatos rendjét létrehozó, illetve az evolúciót irányító *törvényeket is egy végtelenül értelmes valakinek kellett létrehoznia, elgondolnia*. Vagyis az anyag nem okolja meg önmagát, mert az *értelemmel nem rendelkező anyagnak nem lehet az a legfontosabb tulajdonsága, hogy a legmagasabbfokon „értelmes” rend létrehozására képes legyen*.

Az a tény, hogy a világ rendezettsége nem jöhet létre magától — amint azt a mechanikus materializmus képzelte —, ma *egyetlen tudós előtt sem kétséges*. E megállapítás megvilágításának kedvéért vegyünk egy példát: Vizsgáljuk meg az élővilág legkisebb összetevőjét, a fehérjét! A fehérje általában több százezer pontos rendben elhelyezkedő atomból áll. Vajon az élőknak ez a legelemibb alkatrésze „összeállhat”-e véletlen folytán? — A valószínűségszámítás alapján kimutatható, hogy mennyi esélye

van a mozaik, a kártya, a betűk vagy a fehérje „véletlen” elrendezésének; azaz mennyi idő — hány „kísérlet” — után van valószínűsége létrejöttének. Valaki azt mondhatná, hogy végeredményben elképzelhető az is, hogy véletlenül az első alkalommal létrejön a kívánt rend. — Ez igaz, de az élet keletkezésekor nem egyetlen „véletlenül” létrejött fehérjével kell számolnunk, hanem fehérjék milliárdjaival. Ily nagy tömeg véletlen kialakulása pedig éppen a tudományos valószínűségszámítás alapján egyszerűen lehetetlen. Ilyen értelemben írja a kérdés ismert kutatója, a szovjet *Oparin* is, hogy: „a fehérjék felépítése igen bonyolult... belső „célszerűség” jellemzi... Ennek a „célszerűségnek” véletlen kialakulása éppúgy lehetetlen, mint ahogy nem jöhet létre véletlenül, elemi, spontán módon egy bizonyos termék előállítására alkalmazott üzem” (A.I. Oparin: Az élet keletkezése a földön, Budapest, 1960, 219). De éppen ilyen értelemben kell ismét feltennünk a kérdést: Ha az anyagvilág oly „célszerűen” elrendezett, hogy semmiképpen sem jöhet létre véletlen folytán, akkor azokat a törvényeket, amelyek az értelemmel nem rendelkező anyagból ilyen csodálatos rendezett „szerkezeteket” illetve szervezeteket hoznak létre, nem kellett egy rendkívül értelmes valakinek elterveznie, elgondolnia?

Gyakran halljuk, hogy rövidesen előállítják az életet, s akkor be lesz bizonyítva az, hogy kialakulhatott magától. Ez azonban nagyon következtelen állítás. Az autót, repülőt, vagy az említett mozaikot is meg tudják csinálni, de ez távolról sem bizonyítja, hogy magától, véletlenül jöttek létre! Ellenkezőleg! Létük, rendezettségük éppen azt bizonyítja, hogy gondolkodó valakitől származnak.

2. SZÜKSÉGEM VAN-E ISTENRE?

(A Végtelelt kereső ember)

„Talán az atomfizika Isten legfényesebb bizonyítéka korunkban” — hangzott el a „Tudomány Haladásának Brit Társulata” ülésén. (Id.: Természettudományi Közlöny, 1963/1, 5). — Igen,

a mai tudomány – a Planck-féle kvantumelmélet vagy a Heisenberg-féle határozatlansági reláció – sok tudós állítása szerint tudományos eszközökkel érzékeli egy anyagleletti Lény létét: „A mai fizika észrevehetően elmozdult Demokritosztól Platón irányában” – azaz a materializmustól, az anyagtól független világ létét is vallók irányába – hangsúlyozta *Heisenberg* az Eötvös Loránd Tudományegyetemen díszdoktorrá avatásakor. (W. Heisenberg: Válogatott tanulmányok, Bpest, 1967, 237).

Mindez azonban egyáltalában nem elégít ki engem, aki közelebbit szeretnék tudni Istenről. Az igazi egzisztenciális kérdés az: Vajon az én életemhez van-e köze ennek a végtelen szellemi Lénynek? Vajon *nekem* szükségem van-e Istenre?

a) Mi tesz bennünket emberré?

Hogy választ tudjunk adni a kérdésekre, saját emberi természetünket kell nagyító alá tennünk. Először is el kell gondolkoznunk azon, hogy *mi tesz bennünket emberré*. (Nem filozófiai meghatározásra gondolunk elsősorban, hanem egészen életszerű szempontokra.) Melyek azok a tulajdonságok, amelyek egész emberéletünket irányítják? Melyik az a tulajdonság, amelynek birtokosára azt mondjuk, hogy jó úton halad a teljesebb emberiség és így a boldogság felé? Bizonyára válaszolhatnánk azt, hogy az emberélet nem más, mint egy nagy *keresés*. S az embert meghatározhatnánk úgy is, hogy az ember *kereső lény* (ti. sajátosan emberi formában kereső). Életünkhöz tartozik a pénz, a kényelem, az élvezet keresése, de mindannyiunk számára kézenfekvő, hogy vannak ezeknél sokkal „magasabbrangú” tulajdonságaink: talán elsősorban az igazság-, szépség-, és szeretetkeresés. – Ha valaki feladta, abbahagyta a keresést e területeken, azt aligha nevezhetjük – a szó értékelő értelmében – embernek. És minél inkább szerelmese valaki az igazságnak, a szépnek, a szeretetnek, annál fiatalosabb, annál tüzeesebb, annál emberibb Ember.

b) Mikor teljesülnének az ember vágyai?

Ezeknek a különböző irányú kereséseknek van egy közös tulajdonsága. Egy példa megvilágítja, melyik az: Ha jegyeseket megkérdeznénk mikor lesznek egészen boldogok, bizonyára először azt válaszolnák: Ha megházasodtunk és lesz saját lakásunk. De a lakásba bútor is kell! Aztán jó volna egy autó is! — Később egy jobb márka! — És a vágyakat a végtelenségig sorolhatnánk... Vajon van-e olyan gazdagság, amelynél már nem vágyik többre az ember? — Eszünkbe jut az orosz népmese a halász feleségéről, akinek a csodahal minden kívánságát teljesíti. Az asszony előbb csak dagasztóteknőt kér, aztán házat, grófságot, királyságot, császárságot, — s végül Istenné akar lenni... — Valahogy így vagyunk mi is! Mert van-e olyan ember, aki — ha felszólítanak, hogy kérjen amit akar, s minden anyagi természetű kívánsága teljesül — ne állna elő egy sereg kéréssel? ! Pedig a *pénzvágy* tulajdonképpen a „legalacsonyabbrendű” keresés. Még sokkal teljesíthetetlenebb a tudás-, vagy a szeretet-vágy: Az értelmes ember *tudni akar*, mindig többet! Iskolába jár, utazik, olvas. Aztán továbbképzzi magát és sokat gondolkodik. De minél többet tud, annál jobban látja, hogy mennyi ismeret van, amit nem sajátított még el. Minden könyvben, amelyet elolvas, száz új kérdés vagy utalás szerepel, amelyeknek még utána szeretne nézni. — *W. Thompson*-nak a neves fizikusnak élete elgondolkodtató példa a tudásszomj kielégíthetetlenségére. Kora legfelkapottabb tudósa volt. Dúsgazdagság, elismerés és nagy tudományos siker övezte. Élete vége felé — bár teljes szellemi erőben volt, és szinte évről-évre új találmánnyal fordította magára a világ figyelmét — mégis így írt: „Egy szó jellemzi azokat az erőfeszítéseket, amelyeket ötven éven keresztül a tudomány kifejllesztéséért tettem. Ez a szó így hangzik: balsiker. Ma sem tudok többet az elektromos és mágneses erőkről... (itt felsorol több problémát, amelyeket nem sikerült megoldani) ...mint amennyit kezdő tanár koromban. A balsiker nyomában pedig szükségképpen a szomorúság jár” (ld.: Novobátsky K.: A fizikai

megismerés úttörőit, Budapest, 1959. 91). Tehát egy igazán sikeres-, tudományos kutatásokban gazdag élet sem oldja meg az ember tudásigényét, sőt inkább fokozza azt. — S bár az átlagemberben gyakran talán nem ilyen megfogalmazottan él a vágy, valójában ott él mégis mindannyiunkban. Ha nem is merjük kimondani, mégis az az igazság, hogy mi is szívesen tudnánk *mindent*. Pl. Ugye milyen szívesen beülnénk egy mesebeli úrhajóba (az utazásból természetesen minden veszély ki volna zárva), és járnánk be a világűr, szembenézve a csillagrendszerek és fényévek távlatával és titokzatosságával? Vagy milyen jó volna beutazni akár csak Földünk csodás tájait: havasokat, őserdőket és tengereket! Izgalmas volna belelátni az atomok belső titkaiba, vagy a fehérjék, a sejtek, a szövetek rejtett életébe. Igen, ahogyan *Babits* írja — „a mindenséget vágyom versbe venni” (A lírikus epilógja) — úgy mi is tudni, látni, ismerni szeretnénk *mindent*. Hiszen érdekelnek nemcsak a tájak, de a gépek vagy a zene, az atomfizika vagy az irodalom is.

A legszebb és legemberibb vágyunk azonban még a tudásvágnál is jelentősebb! Ha megkérdezzük magunktól, mit tartunk az ember legértékesebb tulajdonságának; mire irányul *legerősebb vágyunk* és keresésünk, bizonyára azt kellene válaszolnunk: a *szeretetre*. Minden életkor leglényegesebb szükséglete ez. Már az öntudatlan csecsemő is igényli az anyai mosolyt, olyannyira, hogy ennek híján — hiába kap tökéletes ellátást — visszamarad a testi fejlődésben. A gyermek egész bizalmával csüng szülein, és semmi kincsért nem adná oda őket. A serdülő barátot, barátnőt keres magának, aki megérti. S a felnőtté vált ifjú? Magában hordja már a kialakult egyéniség magányát, de annál nagyobb hévvel vágyik valakire, akinek egészen feltárhatja egyéniségét, akitől teljes szeretetet és megértést remélhet. A szerelemnek van egy szorosan vett ösztönös, biológiai oldala. De emberivé éppen a másikat véglegesen elfogadó és önmagát visszatartás nélkül odaadni akaró szeretet által lesz.

Most ismét tegyük fel a kérdést! Milyen megértésre, *mekkora*

szeretetre vágyunk? — Sehol nem tapasztaljuk, annyira a *teljeség igényét*, mint itt. Azt szeretnénk, hogy lelkünk legtitkosabb rezdüléseit, örömeinket és bánatainkat egyaránt megoszthassuk. S vajon lehetséges ez? Egy bizonyos fokig igen: az igazi házastársi szeretet az anyai szeretet mellett a legmélyebb, legtökéletesebb emberi találkozás. De valójában távolról sem olyan tökéletes, mint amilyenre az ember vágyik. — Csak az érthetne meg egészen, aki teljesen olyan volna, mint én, vagy aki egészen belém látna. Mindkettő lehetetlen.

Hányszor éreztük mindannyian, hogy most úgy vágyom arra, hogy valaki megértse, úgy el szeretnék mondani valamit, ki szeretném önteni a szívemet... S a válasz annak részéről, akitől a megértést vártam, csak egy vállrándítás, vagy esetleg egy jóakarató, de — jaj de éreztem — megnemértést takaró mosoly volt.

Már a fiatalok, a tizenévesek is de sokszor így panaszkodnak: Nincs keservesebb, mint az, amikor el szeretnék mesélni valamit szüleimnek — örömet, hogy legyen akivel együtt örülök, vagy bánatot, hogy legyen akivel együtt sírok —, és nem értenek meg. És akkor egy baráthoz, vagy barátnőhöz fordulok. Elmesélek neki valamit, ami nagyon sokat jelent számomra, s ő lebiggyeszi ajkát, mert számára semmit sem jelent. S az ember így lassan becsukódik: rájön, hogy egyedül van...

A lélektan sokszor feneketlenül mély kúthoz hasonlítja az ember személyiségét, amely telve van rejtélyekkel. A kívülről álló betekinthet e kútba, de csak a víz felszínét láthatja. Sőt még sajátmagam sem láthatok személyiségem, énem legbensőjébe, hiszen beláthatatlan mélységek, ismeretlen titkok rejlenek benne.

A legfélelmetesebb azonban mégiscsak az, amikor a „kút” felkavarodik, s mindenféle iszap, meg piszok hanyódik fel a mélyből... Mindannyian átéltük már azt az állapotot, amikor ijedten, s talán megborzadva álltunk meg önmagunkkal szemben, s nem értettük, mi történt. Az ember ilyenkor megkérdezte magától: Hát ez én vagyok? Honnan jöttek most elő bennem ezek az

eddig alig ismert háborgások? Egyáltalában mi történt velem? — ilyenkor értettük meg igazán egyéniségünk mélységét, és azt, hogy ha sokszor magam sem értem magamat, akkor lehetetlen volna az, hogy valaki más egészen megértse. (Pedig soha nem vágyunk oly nagyon a megértésre, mint éppen ilyenkor, amikor magunk sem értjük magunkat!)

Az ember legkínzóbb megoldatlansága tehát: *teljes szeretetre, megértésre vágyik*, noha természete szerint *megérthetetlen*.

A szerelem, a viszonylag legteltesebb megértettség hónapjaiban érzi ezt a megoldatlanságot az ember talán legkevésbé. De az előzők alapján bizonyára világos az, hogy a legjobb házasságban sem lehetséges abszolút megértés. (A szeretet feladata, hogy áthidalja a szakadékot. Az igazi szeretet által tudja valaki elfogadni házastársát akkor is, ha nem egészen érti őt meg). — A lélektan és saját tapasztalatunk alapján azt kell megállapítanunk, hogy *egyetlen ember sem érthet meg. Pedig mi nemcsak egyetlen ember szeretetére vágyunk!* Nem véletlen, hogy Ady felkiáltása — „Szeretném ha szeretnének” — oly mély visszhangra talál bennünk: mert, ha egy közösségben mindenki szeret, csupán egyetlen ember gyűlöl, az is fáj, s hiányérzetet támaszt bennem. Igen, mi is — legalábbis elméletben — mindenkitől teljes szeretetet és megértést igényelünk. A teljes megnyugvást ez jelentené számunkra.

Az eddigieket összefoglalva: láttuk, hogy az emberi természet lényegéhez tartozik a keresés, a többé-válni-akarás. Ha meg akarjuk határozni *keresésünk „irányát”*, azt kell mondanunk, hogy valahova a *végtelenbe, pontosabban az anyagon „túlra” mutat*: az abszolút jó, szép, igaz, az abszolút szeretet és megértés felé. Ezekre vágyunk, s *embervoltunk lényegéhez tartozik*, hogy tudunk róluk álmodni.

c) A kérdés filozófiai oldala

A probléma most válik — egzisztenciális voltán túl — *filozófiai kérdéssé*: Ha emberségünk lényege az, hogy csupa ilyen dologra vágyunk, amit az anyag (az ember-élet) határain belül nem talál-

hatunk meg — ti. az abszolút igazat, -szépet, -szeretetet —, vajon elképzelhető-e, hogy ember-voltunk csupán az anyag terméke? Lehetséges-e, hogy az „anyag legmagasabb fejlettségi foka”, az anyag „legmagasabb terméke” olyan célra irányuljon, amely nem is létezik? — *Az anyag csak olyan vágyakat hozhat létre, amelyeknek megoldása az anyagon és az emberi természetén belül elképzelhető!* — Gondoljunk arra, hogy a szomszéd legelámbbis utal a víz létre; s ha a burgonya csírái nőni kezdenek valamerre, tudjuk, hogy arra napfénynek kell lennie. A növényi tulajdonságoknak éppúgy céljuk és megoldásuk van, mint az állati ösztönöknek. Csak az ember volna kivétel? — Ortega y Gasset az ismert filozófus szerint az „ember éppenezért beteg állat”; mert minden állat eléri természetadta célját, csak az embernek vannak olyan vágyai, amelyeket soha el nem érhet...

Igazoljuk, most kicsit részletesebben, hogy vágyaink valóban túlmutatnak az anyagvilágon!

Lássuk először, mit jelent az, hogy *mindig több tudásra vágyunk*, hogy *tudásvágyunk a mindent-tudás felé mutat?* — Azt jelenti, hogy mindig többet, és végső soron mindent — min-dennek mindennel való összefüggését — tudni szeretnénk; hogy tudásvágyunk *csak a mindent-tudásban nyugodna meg.* — De ahhoz, hogy mindent tudjunk, végtelen értelemmel s következőleg végtelen aggyal kellene rendelkezünk. Értelmi megismerő-képességünk ui. arányos az agy térfogatával, ill. annak baráz-dátságával. A végtelen anyagvilágot (hiszen a materializmus tanítása szerint az anyagvilág végtelen) *csak egy végtelen agy ismerhetné meg.* — Másrészt ebben az esetben *nekünk magunk-nak kellene lennünk a Végtelen Értelemnek*, annak akit a filo-zófia történetében Világszellemnek, vagy Abszolutumnak ne-veznek (Pl. Hegel). Az Abszolutum léte azonban a materializmus szerint *önellentmondás.*

Lássuk továbbá, mit jelent az, hogy az abszolút szeretet és megértés után vágyunk. Ha e vágyra gondolunk, világosan érez-zük, hogy keresésünk tárgya nem csupán valamilyen személy-

telen Abszolútum (ez legfeljebb csak ismeretvágyunk célja), hanem egy végtelen *Valaki*: a Személyes Végtelen. Hiszen *szere-tetre és megértésre csak személy képes*. – Viszont ha csak anyag van, akkor e végtelen Személy léte ugyancsak *elkép-zelhetetlen*.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy ahhoz, hogy a mindig több-, a teljes tudás felé mutató vágyunk, vagy a teljes szere-tetre, az abszolút szépségre, jóságra, harmóniára, az örök életre való *vágyaink teljesüljenek*, magával a Végtelen Tudással, -Szere-tettel, -Széppel, -Jóval, -Élettel – azaz *magával a Végtelen Személlyel* – *kellene találkozunk* (vagy belőle kellene része-sednünk!).

Kérdésünk tehát ismételten így hangzik: létrehozhat e az anyag olyan tendenciákat, amelyek „túlmutatnak” önmagán? – S ha az ember kizárólag anyagi fejlődés terméke, ha minde-nestül az anyagból alakult ki az evolúció során, akkor *elképzel-hető-e az, hogy az emberi létnek lényegi rugóit alkotó keresé-sek, vágyak olyan „irányba”, illetve olyan cél – a Végtelen Személy – felé mozgassák az embert, amely nem is létezik, sőt amelynek léte is önellentmondás?*

d) Mi, vagy Ki lehet elégséges oka keresésünknek?

Mi következik mindebből? – Ha valahol egy rejtett erő hat, azaz ha magát a kiváltó okot nem láthatom, csupán hatását érzékelem, a *hatásból tudok következtetni az okra*. Ha egy doboz tetejét egy, a zárt dobozban bent lévő rugó nyomja kifelé, a rugó erejét magának a rugónak ismerete nélkül is meg tudom állapítani a doboztetőre gyakorolt nyomás mérése által. – Hasonlóan, ha azt tapasztalom, hogy az embert rejtett „benső” erők mozgatják a Végtelen Szeretet és Igazság felé, akkor arra a következtetésre kell jutnom, hogy ezeknek az *erőknek oka csupán egy velük arányos ok lehet*. – Végered-ményben tehát meg kell ismételnünk előző megállapításunkat: Az anyagból csak olyan vágyak fejlődhetnek ki, amelyek az

anyagi világon „belül” megtalálhatják megoldásukat. Ha csak anyag létezne, akkor elképzelhetetlen lenne, hogy az anyag legmagasabb fejlettségi fokán (az emberben) csupa olyan célokra irányuljon, amelyek nem is léteznek.

Ki lehet tehát az elégséges oka annak a keresésnek, amely a mindig több, az abszolút Igazság felé hajt bennünket? — Csak maga az Abszolút Igazság. S a végtelen szépség, az abszolút szeretet és megértés utáni vágynak pedig csak maga a Végtelen Szépség. Szeretet és Megértés lehet a létrehozója, „elültetője”. Létezik tehát Valaki, aki maga a Végtelen Szépség, Igazság, Szeretet és Megértés.

Itt szoktak egy *ellenvetést* tenni: Az a tény, hogy fogalmat alkotunk a Végtelen Igazságról és Szeretetről, még egyáltalában nem igazolja annak létét. Egy hétfejű sárkányt, kacsalábon forgó várat, vagy egy aranyhegyet is el tudok képzelni, de ez nem fogja igazolni ezek létezését. — Valóban, ha valamit el tudunk képzelni, az nem igazolja, hogy ez létezik is. Mi azonban nem csupán fogalmakkal rendelkezünk a Végtelen Valakiről, hanem — amint láttunk — *egész létünk* a végtelen igazság és szeretet felé van beállítva; A Végtelen Igazság és Szeretet keresése emberségünk lényegét alkotja. *Nem elvont fogalmakról, fantázia-képekről, hanem valóságos tényekről — végtelen felé mutató emberi természetről — van tehát szó.* Létező dolgot pedig csak vele arányos létező ok hozhat létre. Az anyag nem hozhat létre olyan irányulást, amely többre törekszik, mint maga a matéria.

Azt is fel szokták hozni, hogy az ember vágyai azért ilyen végtelenek, mert *ez szükséges a társadalom, a történelem fejlődéséhez.* Az állandó kielégületlenség sarkallja az embert a kutatásra, és nem engedi, hogy megálljon a haladás. — Ez kétségtelenül így van. De ezzel még egyáltalán semmit sem válaszoltunk arra a kérdésre, hogy vajon az anyag *létrehozhatja-e* ezt az anyagi világon túlmutató történelemmozgató vágyat!

3. SZEMÉLYES TALÁLKOZÁS A VÉGTELEN SZERETETTEL (Az imádság)

Az imént kifejtettek után válik érthetővé, mit jelent számunkra az imádság. Nem gyerekes versfelmondás ez, hanem találkozás a Végtelennel. Alaphangulata az ember részéről az az öröm és biztonság, amely a *Végtelen Szeretet és Megértés tekintetét érzi magán*. Az imádság ott kezdődhet, amikor tudatosítom, hogy szeretet- és megértésvágyam – és általában egész végtelen-keresésem – csak egy Végtelen Valakitől származhat, és feléje irányul. E megállapításon gondolkodva azonban szükségszerűen egy további lépést kell tennem: rá kell jönnöm, hogy a Végtelen Szeretet nem lehet egy távoli elméleti valóság, hanem csak olyan Valaki, akinek köze van egész létemhez, sőt aki életem minden pillanatában személyes szeretettel gondol rám, „néz” engem. Ha ui. a Végtelen Szeretet létrehozta bennünk az olykor kínzó végtelen utáni vágyat, akkor lehetetlen, hogy ok illetve cél nélkül tette volna azt. — Ez utóbbi esetben már nem volna a Végtelen Szeretet.

Természetesen nem szabad azt képzelnünk, hogy a Végtelen Valaki csupán azért van, hogy az ember vágyait megoldja. Nyilvánvaló, hogy az ő léte teljes egészében felette áll az anyagi világ létének. Annál megrendítőbb azonban számunkra a gondolat, hogy végtelen vágyaink egyenesen feléje irányulnak, illetve hogy ő maga helyezte belénk e vágyakat, ő maga akarta, hogy keressük és megtaláljuk őt.

S most a további filozofálás helyett egy kis csendben éljük át vágyainkat, keresésünket. Éljük át énünk végtelenbe nyúló magányát és megértésvágyát. Élünk át mindent, amiről az előbbiekben elgondolkoztunk: elsősorban a lélektannak azt a megállapítását, hogy az ember olyan, mint a feltárhatatlan, titokzatos mélységeket rejtő kút. Idézzük fel ismét azokat a pillanatokat, amikor a „kút” felkavarodott bennünk, s oly félelmetes módon nem értettük magunkat... — S ebben az önmagunkkal való őszinte szembenézésben fogjuk először megérteni,

hogy kicsoda számunkra Isten: ti. a Végtelen Szeretet és Megértés, aki *énünk legbensőbb titkáig lát*. A végtelen Tudás, aki a felkavarodott „kút” beláthatatlan örvényeit is ismeri és megérti: megérti akkor is, ha mi magunk sem értjük magunkat.

*Oh boldog az, kinek van Istene – írja József Attila –
...mert rajta van a Mindenség szeme
s elnézi őt, az öröklét lakosát.*

(Oh, boldog az)

Az imádkozó emberben ez a legnagyobb emberi nyugalom és boldogság él: A mindenséget kezében tartó Végtelen Valaki törődik velem, „rajtam tartja szemét”, szeret és megért engem. Ez a nyugalom csillan fel pl. *Tóth Árpád* költészetében élete vége felé. A sírásnak és szomorúságnak költője ekkoriban már életének jelentős részét tudószanatóriumban tölti, s tisztában van közeli halálával. Verseiben mégis ekkor jelenik meg egy egészen új szín: a nyugalom és derű, mert ekkor ébred rá, hogy Valaki „néz” rá is, hogy Valaki, aki mindenkinél hatalmasabb, kezében tartja sorsát. – „Fekszem megadva békén, resten” –

írja a szanatóriumban, és rögtön meg is okolja eddig ismeretlen nyugalmát: — „Néz rám a végtelen esten — Tünődve sorsomon az Isten” (Új tavaszig vagy a halálig).

Az imádságban tehát először azt tudatosítjuk, hogy *Ő néz engem*, de ebben már az is benne van, hogy *én „visszanézek”*, hogy én is nézem Őt. S itt — bizonyára önként — meg kell indulnia a párbeszédnek.

Aki először imádkozik talán úgy beszélhet mint a francia költő, *J. Superville*:

*„Lám azon kapom magam, hogy hozzád intézem szavam
én Istenem, aki azt sem tudom még, hogy vagy-e,
és suttagó templomaid nyelvét nem értem...*

*...Nem hiszek benned Istenem, mégis szeretnék
beszélni veled”.* (Imádság az Ismeretlenhez)

Vagy talán ilyenkor már ne azt mondjuk, hogy „nem hiszek”! Inkább így kellene beszélünk: „Most már tudom, hogy létezel... Azt is tudom, hogy szeretsz engem. De nagyon nehezemre esik szólnom Hozzád, mert eddig azt sem hittem, hogy vagy. Most ellenben taníts meg engem arra, hogy tudjak beszélni Veled. Segíts, hogy ezentúl napról napra újra gondoljak Rád; Rád, aki állandóan gondolsz rám, állandóan „nézel rám”...

Az ilyen akadozva induló ima már a legigazibb imádságok közé tartozik. S aki egyszer elkezdte a párbeszédet, az rövidesen megtalálja a hangot, s annak csakhamar egész élete megtelik egy új színnel és gazdagsággal, mert minden esemény mögött megérzi a személyes szeretet sugárzását. — „A sivatag is szép — írja a mélyen vallásos *S. Exupery* a „Kis herceg”-ben — mert valami csöndesen sugárzik... Az teszi széppé a sivatagot, hogy valahol egy kutat rejt... Igen, akár egy házról van szó, akár a csillagokról, akár a sivatagról; ami széppé teszi őket, az láthatatlan.” — Az imában e láthatatlan világgal találkozik az ember; — a szeretet világával: magával a Szeretettel. Ez a szeretet tudja az élet leg-sivárabb sivatagait is sugárzóvá tenni...

Aki tehát addig eljutott, hogy elfogadta a Végtelen Igazság és Szeretet létét, annak nem szabad megállnia. Tovább kell lépnie, bármilyen nagynak és merésznek tűnik is e lépés. Tudnia kell, hogy az elindulás mindenkinek ilyen nehéz volt. De nem felejtheti el, hogy a Végtelen Szeretet néz rá, és várja válaszát...

De én nem látom, nem tapasztalom e Végtelen Szeretetet – mondja ilyenkor az ember... – Gondoljunk arra, hogy mit jelent számunkra a szülői, baráti vagy házastársi szeretet. Milyen öröm tudunk azt, hogy valaki szeret. – Képzeli el, hogy egy szobában ülünk valakivel, akit szeretünk, de távol egymástól. Nem szólhatunk egy szót sem, nem érinthetjük és – sötét van – nem is láthatjuk egymást. Ennek ellenére vajon nem jelent-e sokat maga a tudat, hogy a szobában van az, akit szeretek? Vagy nem tud az ember sokszor egy tekintettel többet elmondani, mint ezer szóval? Milyen sokat mond pl. ha egymást szerető fiatalok szembenéznek egymással! Így értjük meg, mit jelent az, hogy Isten állandóan rajtunk tartja szerető tekintetét; – mit jelent, hogy időnként – az imádságban, majd lassacskán egész életünkben – mi is egész szeretetünkkel felé fordulhatunk

és kitárhatjuk feléje, a Végtelen Megértés felé belső titkainkat: azokat a titkokat és mélységeket, amelyeket más már nem ért, sőt azokat is, amelyeket mi magunk sem értünk.

Annak az olvasónak, *aki még nem imádkozott, vagy már régen abbahagyta az imádságot*, mert gyerekesnek tartotta azt, e sorok olvasása után meg kell állnia, hogy — amennyiben az előzőket elméletileg érthetőnek és elfogadhatónak találta — valóban megkísérelje az igazi felnőtt imádságot. Elsősorban ne régen elfelejtett imaszövegeket próbáljon felidézni, hanem amint mondtuk, próbáljon elcsendesülni, átélve azt, hogy „Ő néz engem”; izlelgetve azt a gondolatot — amelyet elméletben elfogadott —, hogy a Végtelen Szeretet és Megértés itt van, jelen van. — Ezt az elcsendesült „szembenézést”, amely már valódi imádság, mostantól fogva meg kell ismételnie minden este. Van akinek első próbálkozás után, másoknak csak egy-két hét múlva fakad fel aztán szívében az igazi öröm és hála; a hála azért, hogy a Végtelen Szeretet jelen van most, és jelen volt — és lesz — egész életemben. E hála és köszönet örömét érezzük meg *Ady* versében, illetve imádságában, amelynek csak ezt a címet tudta adni: „Köszönöm, köszönöm, köszönöm!”

*Napsugarak zúgása, amit hallok,
Számban nevednek jó íze van
Szent mennydörgést néz a két szemem,
Istenem, Istenem, Istenem,
Zavart lelkem tegnap mindent bevallott;
Te voltál mindig mindenben minden,
Boldog szimatolásaimban,
Gyöngéd simogatásaimban
S éles, szomorú nézéseimben.
Ma köszönöm, hogy te voltál ott,
Hol éreztem az életemet...
...Könnyebb a lelkem, hogy most látván vallott,
Hogy te voltál élet, bű, csók, öröm
S hogy te leszel a halál, köszönöm.*

4. NÉHÁNY ALAPVETŐ FOGALOM TISZTÁZÁSA

Az előzőkben kifejtett helyes istenkép fényében továbbá világossá lesznek számunkra a vallás sokszor félreértett fogalmai és tényei. Említsünk meg néhány legfontosabbat ezek közül.

Egy igazán emberies gondolkodású valaki azt mondaná, hogy az *élet végső célja* az igazság, a szépség, a szeretet keresése, és a *bűn az*, amikor ezekkel szembefordulunk. — De hiszen a kereszténység sem mond mást! Amikor Istent tartja az ember végső céljának, és az Istennel való szembefordulást a bűnnek, akkor a legemberibb dolgot tanítja, hiszen Isten maga az Igazság, Szeretet, Szépség. Vagyis a bűn nem valamiféle „külső” vallási parancs megszegése, hanem szembeszegülés az igazság és szeretet bensőnkbe írt törvényével. (Igy minden ember követhet el bűnt, vallásosságától függetlenül!) A vallási parancsok pedig éppenséggel a bensőnkből, emberségünkől fakadó élet-szabályokat próbálják rendszerezni.

És mi a mennyország? Semmiképpen sem szentképek arany-mázos angyalkáival telt felhőbirodalom, ahol az emberek unalomig hosszannázzák körül az „öregember-istent”. — Ellenkezőleg. Találkozás a Végtelen Szeretettel, Igazsággal, Szépséggel, és mindazzal, amire igaz emberségünk vágyott. Találkozás az álmunkkal. Beteljesülés. Az élet befejezetlenségének befejezése. A disszonanciák végén harmónia. — Minden ember erre vágyik, ha sokszor nem is hisznek a befejezésben. Ezért az emberi természet egyik legmélyebb követelményét, igényét szólaltatja meg *Juhász Gyula*:

*Valahol lenni kell egy lakomának,
Hová hivatalos, kit ideleln
Halálba üzőtt az éhség, a bánat,
A reménytelen szerelem.*

*Valahol lenni kell egy palotának,
Hová bejáratos, kit ideleln
Minden örömből és fényből kizártak,
S elhullt a rögzös útfelen.*

*Valahol lenni kell egy orgonának,
Melyen majd egyszer befejezhetem
a dallamot, mely itt halálba bágyadt,
S mely az élet nekem.*

(Szimpozion)

A keresztény ember meg van győződve arról, hogy *minden igazságkereső, szeretetben élő ember eljut a beteljesülés állapotába*, a Végtelen Szeretet és Igazság „országába”. Hiszen aki az igazságot és szeretetet keresi, Őt keresi, függetlenül attól, hogy vallásos-e az illető, vagy nem. („Aki szeretetben él, Istenben él, és Isten őbenne”, mondja a Szentírás – 1 Jn. 4,16.) – Természetesen ha valaki megtalálta a vallásban az igazságot, annak kötelessége tovább keresni ezen az úton. Aki viszont nem jutott el eddig a pontig, annak saját belátása szerint kell kutatnia az igazság után. Végül mindketten aszerint „lesznek megítélve”, hogy önmagukhoz viszonyítva (!), adottságaikhoz képest mennyire keresték az igazságot, mennyire élték a szeretetet.

Ezekután érthető a *pokol* fogalma: Az olyan ember, aki életében szembefordult az igazsággal, szeretettel, annak – negatív értelmű – beteljesülése az, hogy olyan állapotba kerül, ahol a szeretet, a szép, a jó és igaz – vagyis Isten – teljes hiányában kell élnie. Ennél nagyobb kín nem képzelhető el, de szabad akaratával az egyén maga döntött így. – Amikor *Sartre*, a „Zárt Tárgyalás” c. drámában azt mondja, hogy a „pokol a többiek” – célozva a többiek gyűlöletére – megközelíti az igazságot. Mert ha Isten és a mennyország lényege a szeretet, akkor a pokol lényege a szeretet hiánya.

III. JÉZUS

A Végtelen Szeretet Válasza az emberi keresésre

1. ÉLT-E JÉZUS?

Bár komoly történetíró ma már nem vonja kétségbe Jézus történeti létét, röviden kitérünk erre a kérdésre is. — Egy történeti alakról akkor hisszük el, hogy élt, illetve egyáltalán akkor tudunk róla, ha a történetírók megemlítik. A Jézus korában, vagy röviddel utána élő történetírók írnak Jézusról. Nemcsak a keresztények, pl. az *evangélisták*, hanem a latin és zsidó írók is, pl. *Tacitus*, *Plinius*, *Suetonius*, vagy *Josephus Flavius*, továbbá ismételtelen emlegeti őt az ún. *rabbínikus irodalom*. Ha pedig valaki ezután is hitetlenkednék, akkor nyugodtan azt mondhatjuk, hogy akkor Augusztus császár, Néró, István király vagy Mátyás létét se fogadja el, mert róluk is csak a történetíróktól tudunk.

2. JÉZUS ISTENSÉGE VALÓSÁG?

Sokkal vitatottabb Jézus csodáinak, istenségének kérdése. Vajon természettudományosan gondolkozó ember egyáltalán elfogadhatja-e a csodákat? A problémát távolabbról kell megközelítenünk.

a) Az ember első kérdése mindig az: Vajon elképzelhető, vajon **ésszerű-e az, hogy Isten emberré legyen?**

Szembenéztünk már a Végtelent kereső emberrel és a Végtelen Valakivel, aki beleplántálta az emberbe a keresést. Az emberiség egy történelmen át kereste az Abszolútummal való találkozást. A legkülönbözőbb vallások voltak hordozói a keresésnek. De a vallások többnyire csak mintegy vak sötétben tapogatóztak, s ezáltal olykor olyan ostoba, babonás gondolatokhoz is eljutottak — sok jó meglátásuk mellett —, amelyek által csak félrevezették tagjaikat.

Az ember általános istenkeresését talán *József Attila* fogal-

mazta meg legmélyebben a magyar irodalomban, amikor így írt:

Keresek Valakit, s nem tudom ki az?

A percek robognak, tűnik a Tavasz

s nem tudom, ki az

Csüggedő szívvel loholok egyre,

Keresek valakit a Végtelenbe,

loholok egyre.

Könnyeim csorognak, — majd kiapadnak:

Vágyak magukkal messzebb ragadnak —

Majd kiapadnak!

Lelkem elröppen a Végtelenbe,

Tovább nem vágyom arra az egyre,

a Végtelenbe.

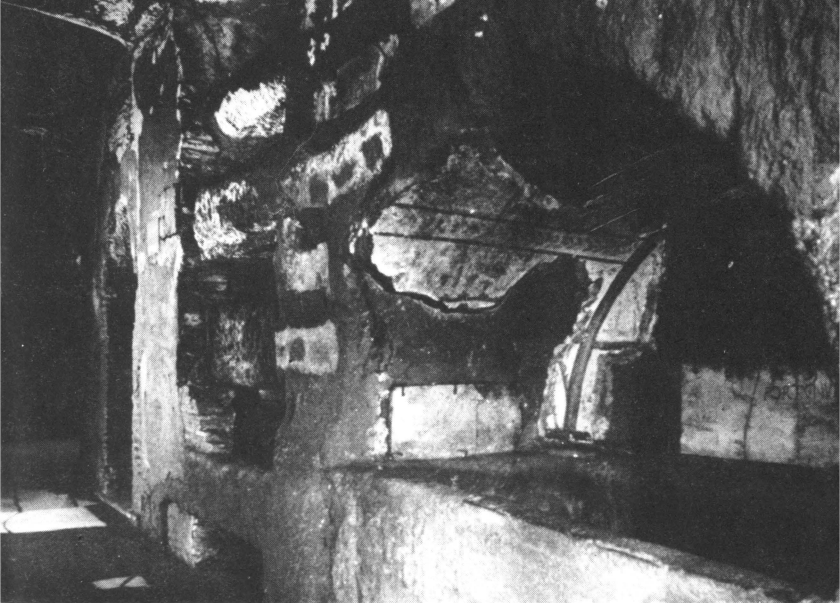
(Keresek Valakit)

Találkozni a Végtelennel, a Lét Megoldásával! — Ez volt minden kor emberének kifejezett, vagy ki nem fejezett vágya. — Az emberiségnek ezt a legmélyebbről fakadó igényét végiggondolva értjük meg annak „észszerűségét”, hogy a Végtelen Szeretet emberi testet öltve személyesen adott választ az emberiség kérdéseire, keresésére.

A száraz filozófus számára ez érthetetlen, de számunkra érthető. *Ha a Végtelen Szeretet belénk ültette a Végtelenre irányuló keresést, akkor Hozzá illő, hogy választ is adjon e keresésre.* A Végtelennel való találkozásra irányuló vágy legteljesebb megoldása pedig maga a Végtelennel való találkozás.

b) Érthető tehát, ha a Végtelen Szeretet az ember világába lép. De vajon bizonyítható is ez? **Bizonyítható-e valamiképpen Jézus istensége?** — Válaszként most a sok közül csak egy rövid és kézzelfogható szempontot emelhetünk ki: Nézzük meg, *mit mond a történelem.*

Az első keresztény századok tanulmányozása megdöbbeníti az embert. A római birodalom cirkuszaiban, ahol valamikor gladi-

átorok élet-halál harca szórakoztatta a nézőket, a Krisztus utáni évtizedekben sokkal olcsóbb szórakoztatásnak bizonyult a keresztények kínzása. Ezrével végezték ki őket a legszörnyűbb „mód-szerekkel”. — Élve megégetés, rostélyon megsütés, megcsonkítás vagy állatok általi széttépetés, szétfűrészelés vagy keresztrefeszítés mindennaposak voltak. A kivégzettek közt találunk szegényt és gazdagot, fiatalt és időset, férfit és nőt. — Ha az üldözés oka után kezdünk kutatni, a legfőbb okot nagyon érdekesnek és kérdésünket illetően jelentősnek fogjuk találni: A római császárok tudvalevően istennek tartották magukat, és az isteneknek kijáró tiszteletet követelték meg alattvalóiktól; a keresztények viszont megtagadták ezt a hódolatot, az imádást. A történelmi forrásokból kiviláglik visszautasító magatartásuk oka is. Azt mondták, hogy ők csak egy Istent ismernek, Jézust. A császár haragja érthető: tekintélyét féltette. — A keresztényüldözés fő oka tehát a felségsértés vádja volt: nem adják meg az „isteni császárnak” kijáró tiszteletet. — A kivég-

zettek száma oly nagy volt, hogy rövidesen a bírók ismételt utasítást kaptak arra, hogy azon legyenek, hogy minél kevesebb vádlottat kelljen elítélniök. Számtalan esetről tudunk, amikor a bíró mindent elkövetett, hogy a kereszténységgel vádolt személyt Jézus istenségének megtagadására bírja, mert ez esetben szabadonbocsájthatná. Ennek ellenére keresztények ezrei vállalták a kínhalált; *életükkel bizonyítva, hogy hisznek Jézus Isten-ségében.*

Fel kell tennünk magunkban a kérdést: Elképzelhető-e, hogy egy hazugságért, vagy kétes elbeszélésért ezrével halljanak meg? Gondoljunk arra, hogy a nagyarányú üldözés már *64-ben, Néró császár uralkodása alatt* elkezdődött. Az akkori *vértanúk még kortársai voltak Jézusnak.* Legendaképződésről tehát nem lehet szó: — Éljük át egy akkori keresztény helyzetét: Halálraítélés, szörnyű kínok várnak rám, ha keresztény maradok. Esetleg meginog a hitem: „Hátha mégis tévedésben vagyok? Hogy tudnék bizonyosságot szerezni? — De hisz élnek azok, akik látták Jézust, csodáit! Ezekkel kell beszélnem! Elmegyek ezekhez! — Vagy elutazom Palesztinába. Ott az egész nép ismeri Őt. Ők majd megmondják, hogy igazak-e ezek a csodák, s mindaz, amit Jézusról tudok!” — A korabeli rómaiak látták ugyan az apostolok csodáit is, de nem volt lehetetlen számukra a Zsidóországba utazás sem, ahol Jézus közvetlen ismerőseitől, esetleg a feltámadt Lázártól, vagy a vakonszületettől hallhatták az eseményeket. A történelemből ui. tudjuk, hogy a kivégzettek közt sok gazdag és művelt ember is volt, akik megengedhettek volna maguknak egy ilyen utazást, ha enélkül nem lettek volna bizonyosak hitükben.

Kortársaknak nem lehet egy korabeli eseményről meséket mondani. — Mit tennék pl. én, ha azt mondanák, hogy 30 éve élt itt községünkben vagy városunkban egy ember, aki csodákat tett, halottakat támasztott, stb.? Ha nem is éltem volna 30 évvel ezelőtt, megkérdezhetném szüleimtől, idősebb ismerőseimtől. S ha az egész csak kitalálás lenne, akkor dehogy hinném el, s ak-

kor nem lehetne azt egy országgal, még kevésbé egy világgal elhitetni. Sokan jelentkeznének, s ezt mondanák: „én éltem, és ott voltam 30 évvel ezelőtt, de ilyen csodákról nem hallottam.”

Jézus istenségében vetett hitükért ellenben ezrével haltak meg. Nem egy perről tudunk, amelyben a vádlott – a történelem tanúsága szerint – félreérthetetlenül ki is fejezte hitét: „Hiszek, mert láttam az ő erejéből történt csodákat!” – Valóban, csodák nélkül ki hitte volna el, hogy Jézus Isten? – Most értjük meg, hogy ha Isten a világba lép, akkor igazolnia is kell istenségét. És így már nem is olyan érthetetlenek, inkább *szükségszerűek* számunkra *Jézus csodái*.

Rómában ma is állnak a *Circus Maximus* vagy a *Colosseum* romjai, amelyeket a keresztény vértanúk vére öntözött. Ma is megtekinthetők a *katakombák*, ahová a keresztények menekültek. Ez utóbbiak történelmi jelentősége rendkívüli. Egyrészt, mert az itt eltemetett vértanúk sírjára gyakran rávésték a vér-

tanúság rövid történetét, s így erről pontos adataink vannak. Másrészt, mert a katakombák falain még láthatók az akkori keresztények, vallási tárgyú festményei. Ezek ékesen bizonyítják, hogy a kereszténység nem századok folyamán fejlődött ki, a legendák, mítoszok módjára. Ellenkezőleg, az első keresztények ugyanazt hitték és azért haltak meg, amit mi ma hiszünk. A kereszténység legfőbb igazságai, tanításai ui. szinte kivétel nélkül szerepelnek e festményeken.

Elterjedt *ellenvetés* a vértanúknak Jézus istensége melletti bizonyító erejével szemben, hogy más világnézeteknek is voltak vértanúi. — Ezt nem is tagadtuk. De azok is olyan tanításokért haltak meg, amelyekben hittek. Vagyis az ő haláluk is bizonyíték amellet, hogy az ember csak olyan eszméért hal meg, amelyekben hisz. A keresztény vértanúkról sem akartunk többet állítani, legfeljebb még annyit, hogy ők nem egy elméletért, vagy a reménybeli jövőbe vetett hitükért haltak meg, hanem egy *konkrét személyért*, illetve eseményért, akiről, illetve amelyről mint *kortársak* személyes tapasztalatot szereztek.

3. KI NEKEM JÉZUS KRISZTUS?

Az előző, megalapozó kérdések után most újra egy egészen közvetlenül önmagunk felé irányuló kérdést kell feltennünk: „Kicsoda számunkra Jézus Krisztus?” — Hiszen az a tény, hogy ő élt, vagy akár az a másik, hogy isteni tetteket művelt és tízezrek meghaltak istenségéért, még mindig nem hozza őt életközelségbe számomra; számomra mai ember számára, aki azt szeretném tudni, hogy van-e Jézusnak valami kifejezetten *nekem szóló mondanivalója*.

„Ki nekem Jézus?” — Szerke a világon és Magyarországon is sokan és sokaknak feltették a kérdést az utóbbi időben, és megdöbbenve kellett újra és újra tapasztalnunk, hogy az a Krisztus, akinek sokan még létét is megpróbálták kétségbevonni, nemcsak szép emlékként, emberideálként él ma is százezrek és milliók szívében, hanem *él mint valóságos személy, mint barát*,

mint valaki, aki „közelebb áll hozzánk, mint önmagunk”. – Igen. Jézust ugyan kétezer éve és ma is sokan elutasítják, de ugyanakkor a kétezer év folyamán nemcsak a művészi alkotások – zeneművek, festmények, szobrok, vagy építészeti remekművek – legnagyobb ihletője ő, hanem olyan valaki, akit kétezer éve és ma is sokan életük központjának tartanak, s ha kell éltüket adnák érte. Nem mint valamiféle „egyszer volt, hol nem volt” hőstörténet vagy vallásalapítóért – ki adná egy ilyenért életét –, hanem mint valakiért, aki él, és a mindent jelentheti a mai ember számára is.

Hazánkban széleskörű meglepődést váltott ki, amikor olyan közismert személyiségek mint pl. *Kodály Zoltán vagy Bárdos Lajos, Ignác Rózsa vagy Mensáros László, Tolnay Klári, Vass István, Weöres Sándor vagy Juhász Ferenc* vallottak arról, hogy számukra Krisztus a legszemélyesebb, legélethalakítóbb valóság. – *Tolnay Klári* pl. a nő intuitív stílusában próbált válaszolni: „A kérdés számomra túlságosan frivolnak tűnik. Zavarba hoz; hogyan lehet a választ úgy megfogalmazni, hogy pontosan feddje azt, amit őrzök és élek magamban. – Azért csak néhány szót tudok mondani, de mögötte világok vannak, vízesések és szakadékok, Északi-sark és Egyenlítő. Jézus a titkom, erőm, büntudatom, kegyelmem és feltámadásom.” – *Weöres Sándor* szavaiban inkább a férfi elkötelezettségét érezzük meg: „Számomra csak egy ember létezik: Jézus. Jézus létezik – és ő létezik mindazokban, akik benne és általa léteznek. Azért írok, mert jobban, pontosabban ki akarom fejezni az azonosságot Jézussal bennem és másokban... Egyetlen célom: egy fokkal közelebb vinni a jóakarátú, érzékeny olvasót ehhez az azonossághoz, a Jézussal való egységhez” (idézve: *Vigilia*, 1970. 861-62).

Lássuk most röviden mi az az egyedülálló jelentőségű esemény, amit Jézus az emberiség számára jelent! Áttekinthetőség kedvéért szétválasztjuk egyrészt Jézus életének és halálának, másrészt Jézus tanításának – szavainak és életpéldájának – jelentőségét.

A.) Jézus a megváltó

Az Isten létét elfogadó emberiség legnagyobb kétsége az volt – amióta csak emberről tudunk –, hogy vajon a végtelen Isten leereszkedik-e hozzá, egyáltalán szóbaáll-e teremtményével, figyelemre méltatja-e őt. Az emberiség kétségét növelte az a tudat, hogy amíg Isten a végtelen tisztaság, jóság, igazság, addig az ember számtalan bűnben botladozik, és így újra és újra megsérti Isten szép világrendjét, törvényeit. Krisztus választ akart adni az emberi lét kérdéseire. E küldetésében központi jelentőségű az a tény, hogy megtanította az embert arra, hogy Isten szereti őt; illetve hogy újra megteremtette Isten és ember megsérült szeretetkapcsolatát. (Szorosanvéve ezt a tettet nevezték általában a hittankönyvek megváltásnak.) – Hogy *miért volt* szükség megváltásra? Mert az igazságot és szeretetet megtagadó emberi gonoszság – a bűn – által az emberiség az Igazság és Szeretet Istenével fordult szembe. Mivel pedig az ember egy bizonyos társadalomba születik bele, és az emberi természetből következően annak magatartásformáit ölti magára, a társadalomba beleszülető új generációk is felvették ennek az Istennel szembenálló közösségnek magatartását. Így rövidesen valamilyen módon az *egész emberiség szembefordult Isten törvényeivel*.

Az emberiség az igazság és szeretet ismételt megtagadása által fordult szembe Istennel; Jézus az igazsággal és szeretettel való azonosulás által jóvátette az emberiség Istennel való szembefordulását. – Krisztusnak már személyében is találkozott Isten és ember, hiszen ő Isten és ember egy személyben. Az Isten akaratával – az igazsággal és szeretettel – való azonosulásban egyúttal elégtételt adott a Végtelen Igazságnak az emberiség szembefordulásaiért.

Az ember a bűnben „nemet” mondott Istennek, Krisztus egész életével „igen” mondott. – Az emberéletben a legtöbb káromlás, a legtöbb tagadás és „nem” az élet nehéz helyzeteiben hangzik el; Krisztus a lét legsúlyosabb megpróbáltatásait is vállalta – egy félremagyarázásokkal telt életet, majd ennek

csúcspontján a teljes elhagyatottságot és a kereszthalált —, hogy ott is kimondja az „igent”, kimondja: „Atyám legyen meg a Te akaratod”. (Gyermeknek az „igazság mérlegével” szemléltetjük a megváltást, Krisztus elégtételadó művét: Ha a mérleg egyik serpenyőjébe kerül a gonoszság, akkor csak a másik serpenyőbe kerülő jószág, vagy a büntetés tudja helyrebillenteni az egyensúlyt. Az emberiség bűneit Krisztus tette jóvá életével és halálával.)

Jézus tehát megváltó életével és halálával lehetővé tette, hogy az ember ismét Isten elé álljon, mint Atyja elé a gyermek. De Jézus nemcsak a lehetőséget teremtette meg, hanem meg is *tanította az embert a teljesebb emberi életre*, Isten gyermekeinek életére; arra az életmódra, amelyben a teljes emberség, az értelmes, megoldott emberlét megvalósulhat. A következőkben tehát *Jézus tanításának jelentőségéről* szeretnénk beszélni.

B.) JÉZUS a Válasz az ember kérdéseire — életünk személyes értelme

Az a félelmes bennünk emberekben, hogy nemcsak a *legellentesebb vágyaink*, igényeink vannak, hanem gyakran magának a létnek törvényei állnak szükségszerű ellentétben álmainkkal: Álmodunk, könyveket írunk és szónoklunk, a szeretetről, a humanizmusról, másokért élésről, de saját érdekeink, előmenetelünk „jogos védelme” rövidesen többnyire szembekerül ember-szeretetünkkel. Vágyunk „nagy tettekre” de a hétköznapiok taposómalmaiban az emberek nagy többsége rövidesen elfásul, elfelejti a „kamaszos lelkesedéseket”, és beletörődik, hogy a „nagy tettek” egy elenyészően kis réteg privilégiumát képezik. Derűre és békére vágyunk, és senki sem kerülheti el a szenvedést és a disszharmóniát. Életre vágyunk és minden embernek szembe kell néznie a halállal — „halálra vágyunk ítélve”.

A legkülönbözőbb *filozófiák és vallási rendszerek próbáltak választ adni az ember kérdéseire*, de gyakran mély mondanivalójuk ellenére is mindig *egyoldalúak maradtak*. Egyszer az anyagi lét oldaláról közelítették meg a kérdéseket, s nem jutott hely

rendszerükben az ember anyagon túlmutató léte, vágyai számára, máskor az anyagon túli világ valóságáról beszéltek, és az anyagi lét realitását felejtették el. Egyszer a közösség szempontjait hangsúlyozták, s elfelejtkeztek az egyén nagy kérdéseiről, máskor fordítva: a közösség érdekei szorultak háttérbe. Stb... És — ami a szeretetet illeti — ha ismételten voltak is olyan eszmerevszerek, amelyek azt tanították, hogy érdemes másokért élnünk, *egyikük sem tudta úgy motiválni* állítását, hogy az megmozdítsa akaratunkat. „Szép dolog másokért élni — válassza az ember lelke mélyén —, de egyetlen életem van, és ez alatt elsősorban önmagammal kell törődnöm!” Így az ember megmaradt önzésében, mert nem látta „kifizetődőnek” azt, hogy lemondjon saját életéről mások javára... — Hosszan sorolhatnánk az ember, illetve a lét ellentmondásait, hogy mindegyik után elmondhassuk; Krisztus erre is megoldást hozott!

Krisztus a *Válasz* az emberi lét kérdéseire. Nem-remélt válasz: mert az ember soha nem remélhette, hogy *legellentétesebb elképzelései egységesülhetnek*, hogy ideáljainak és ösztönös igényeinek ellentéte megoldódhat, hogy *léte mindenestül beteljesülhet*: nemcsak a ködös homályba vesző jövő emberiség számára, hanem minden konkrét ember életében.

Nem egy esetről tudunk, amikor valaki — köztük nagy gondolkodók, filozófusok — azáltal jutott el Krisztus emberfeletti valóságának (istenségének) elfogadásához, mert megismerve életét és tanítását, azt a következtetést vonta le, hogy az, aki ily módon egységesíteni tudja az ellentéteket, aki ily váratlanul megoldja a megoldhatatlannak tartott és emberi erővel valóban megoldhatatlan kérdéseket, egyszóval *aki az emberi lét — egyén és közösség — minden kérdésére megnyugtató, felszabadító választ tud adni, annak tanítását igaznak — több, isteninek — kell elfogadnunk.*

Jézus tanításának alapvető pontjait tulajdonképpen megismertük már az előzőkben, hiszen Jézus volt az, aki saját megjelenésével, életével igazolta, hogy Isten elsősorban nem a végtelen abszolút Fenség, Bölcsesség, Igazság, hanem több: *Isten lényege a szeretet*; ezért is szólíthatjuk őt Jézus óta Atyánknak. Ő tanította, hogy Isten szeretete valóban átöleli a világot, hogy életünk folyamán folytonosan az ő szeretetének tekintetét érezhetjük magunkon. Tőle tudjuk, hogy – bármily nehéz is ezt néha belátni – életünk minden eseménye által Isten szól hozzánk, s ezért a meg nem értett helyzetekben is kimondhatjuk a gyermeki bizalom szavát: „Legyen meg a Te akaratod”. (A bizalomból, a gyermek biztonságából pedig szükségképpen az öröm fakad.) Jézus igazolta véglegesen számunkra, hogy az örök beteljesülés – amelyre mindannyian vágyunk – létezik, s az odajutás feltétele a szeretetben és igazságban való élet... – Vannak-e az embernek nagyobb kérdései, vágyai, mint a személyes biztonságra, a világot átölelő szeretetre, az örök életre, boldogságra való vágyak? S bekövetkezhet az emberiség életében nagyobb fordulat, mint az, amikor e kérdésekre választ kap?

Ha *Jézus tanításának lényegét* össze akarnánk foglalni az ember szempontjából, azt mondhatnánk, hogy Jézus legnagyobb mondanivalója az volt az emberiség számára, hogy „*van értelme!*” Van értelme a történelemnek és van értelme a hétköznapi szürkeségének; van értelme a szenvedésnek és van értelme a szeretetnek, a másokért adott életnek; van értelme az életnek akkor is, ha látszólag már teljesen értelmetlenné vált. – A *pszichológia szerint* az ember lelki-személyes egyensúlyának egyik legalapvetőbb és elengedhetetlen feltétele az, hogy lássa tetteinek értelmét, eredményét. Az ún. *sikerélmény* a pedagógiának is kulcsfogalma. Amikor tehát Krisztus megtanított bennünket arra, hogy „*van értelme!*”, megteremtette a kiegyensúlyozott élet – az emberi élet – feltételeit. „Olyan volt ez, mint az ember új születése”, írja a megtért R. Garaudy.

a) Van értelme a létnek

Az emberiség legősbibb megoldatlanságai közé tartozik az, amin vagy 4600 éve a *Gilgames eposz* is kesergett:

*Ami teremtetett, elmúlik
Halál az élők büntetése
Még alighogy világra jöttek
S már el is kell menniök innen.
Nézd a karám apró gidáit,
amint a fényben tántorognak:
szűrűkről a születés lucskát
az erős nap még föl sem szívta
s te már tudod, mi végre nőnek!
Igy van minden halálra szánva.*

...

*S én? ez a sors vár rám is?
Igen. Ez a sors vár rám is.*

A probléma azóta is szünet nélkül kínozza az embert. „Nem vagy! Nem vagy? – Nem hiszem el sosem” – jajdul fel *Szabó Lőrinc* szerelme halálakor. *Ilyés Gyula* meg az emberiség nevében tiltakozik:

*Egész szívemmel dohogok
és forrongok és pörölök...
...isten-jussunkért emberek:
ne haljon sose meg,
ki egyszer a világra jött!*

(A tél ellen örök forradalomban)

Jevtusenko ismét a szerelemmel szembenézve döbben rá:

*Úgy félek, hogy elmúlik egyszer...
...Tudom maga a szerelem
ez a rettegés...
Gúzsba kötöz a rettegés.*

(Mikor feltündökölt az arcod)

De ugyanerre a kérdésre keresik a választ még korunk slágerei is:

*Valaki mondja meg a hosszú évek
mért tűnnek el, mint egy pillanat!*

Valaki mondja meg mi az, hogy elmúlt,

Valaki mondja meg hol maradt? (Képzelt riport...)

— *Krisztus feltámadása óta* a lét nem „halálra-szánt-lét” többé, ahogy az egzisztencialisták nevezték, hanem teljes egészében életre, „örök-életre-szánt-lét”. A feltámadás „rést tört az emberiség látóhatárán” írja *R. Garaudy*, végtelen távlatokat, lehetőségeket nyitott meg az emberiség számára. — hogy a *feltámadás észszerűtlen?* — Ha csak anyagról tudunk, akkor bizonyára az. De ha tudunk az emberről, az embernek nemcsak előbb említett örökélet-vágyáról, hanem egész végtelenre nyitott létéről, akkor távolról sem oly valószínűtlen, mint ahogy talán első pillanatra látszik. A feltámadást akkor nem tudnánk eleve elfogadni, ha nem hinnénk, hogy

a jó győz a rossz felett
a szeretet győz a gyűlölet felett
a fejlődés győz a pusztulás felett
(az evolúció az entrópia felett)
az élet győz a halál felett.

Amikor a feltámadásban hiszünk, mi mindebben hiszünk. *Hiszünk a fejlődés pozitív irányában, hiszünk a lét értelmességében és a célszerűségében, hiszünk az életben.*

A feltámadásba vetett hitből továbbá az is következik, hogy *van értelme a történelemnek és az emberi alkotómunkának*, mert ezek gyümölcsei is részesülnek a végső beteljesülésben. Ezért írja ugyancsak *Garaudy*, hogy a „kereszténység megszületésével az emberiség egy új küszöböt lépett át, hasonló ahhoz, mint amikor az élettelen anyagból élő, az állati létből tudatos élet lett... Hiszen minden alkotó vagy szabadító jellegű cselekvés magában foglalja a feltámadásba vetett hitet és tanúságot tesz mellette” (idézve: Valóság, 1973. 116).

b) Van értelme a szürke hétköznapi munkának – egy becsületben feltűnés nélkül leélt életnek?

Minden ember igényli a sikert, a végzett munkával arányos elismerést. Az élet nagy és megoldhatatlannak tűnő igazságtalanságai között talán a legtöbbeket érint a sikerek és elismerések osztogatása. — A versenyeken sok a versenyző, de csak egyet ünnepelnek, a nyertest; az iskolában a legjobb tanulók kapják a dícséretet; a munkahelyeken a magasabb beosztásúakat éri több elismerés stb. — De hol maradnak akkor azok, akik talán éppoly becsülettel dolgoztak, mint a „nyertesek”, csupán esetleg *nem volt szerencsájük*, vagy egyszerűen saját hibájukon kívül nem volt elég adottságuk a győzelemhez? Igazságos-e, hogy ők nem részesülnek dícséretben? Általában igazságos-e, hogy aránytalanul kevés elismerést kap a társadalom részéről (az embertársak részéről) a hétköznapiok jelentéktelen munkása — egy édesanya, egy becsületes de közepes tanuló, egy utcaseprő, technikus vagy ápolónő — aki pedig teljes odaadással, minden adottságát latbavetve végzi munkáját?

Minden ember szeretne sikeres életet élni, s mivel a siker kevesek osztályrésze, sokan állandó belső kielégületlenségben élnek. — Mások, mivel úgy tapasztalják, hogy a becsületes munka nem feltétlenül vezet sikerekhez, elismeréshez, inkább lelépnek a becsület útjáról, csak hogy több pénzhez, hatalomhoz, tekintélyhez, s ezáltal sikerélményhez jussanak.

Mi az oka e kettősségnek, és mi az oka annak, hogy az *emberek más mértékrendszerben mérik a becsületet és a sikert?* — A szemléltetés kedvéért ábrázoljuk a „sikeres életet” egy koordináta-rendszerben: a függőleges tengelyre a sikeres élet mutatóit írjuk, míg a vízszintes tengelyen az idő múlását jelezzük. — Mit tart az emberek átlaga — és közvetlen környezetünk — elismerésre méltónak, illetve mit tart sikernek? Milyen mutatókat kell a függőleges tengelyre írunk, ha az ő véleményüket követjük? Bizonyára ezeket: Okosság-iskolai végzettség; fizetésemelés-vagyon; tekintély-előléptetés; és általában: *kiugró*

teljesítmény-hírnév. Az életben többnyire azoknak tapsol a közvélemény, akik előrehaladnak az iskolai végzettség, a rang-tekintély, a vagyon vagy a hírnév terén. — De ismét csak az a kérdés, *mi lesz ebben a szemléletben a hétköznapi embereké?* Akik talán sokkal becsületesebbek, sokkal emberebbek, mint a „híres” személyiségek? Egyáltalán volna e mód arra, hogy a becsületes hétköznapi életet jutalmazták? Hiszen egy külső tett — pl. egy verseny megnyerése — mérhető, de az igaz élet az ember benső ügye, amelyről csak akkor ítélné valaki, ha a lélekbe látna.

Hogy mennyire áthat mindannyiunkat ez a siker-szemlélet, Azt abból láthatjuk, hogy mindannyiunkkal ismételtén megtörtént már, hogy este valami nagy keserűséggel és eredménytelenség-tudattal kellett nyugovóra térnünk, mondván: „Ma ismét nem sikerült semmi; annyi mindent elterveztem, és minden balul ütött ki!” — Pedig esetleg saját hibákon kívüli okok következtében értek a balsikerek... S hányan hordozzák egy életen át a sikertelenség egyre jobban elgennyesedő tűskéit lelkükben: „Saját hibámon kívül nem tudtam továbbtanulni, és semmi sem lett belőlem, míg nálam tehetségtelegebb emberek sokra vitték” — panaszkodik az egyik. „Igazságtalanul nem engem léptettek elő, nem én kaptam fizetésemelést” — hánytorgatja fel a másik. „Nagy ember lehettem volna, de közbejött ez és ez” — halljuk ismét másoktól.

Kevés öröndetesebb esemény volna az ember számára, mintha valaki azt mondaná neki, hogy „*te minden nap teljesen sikeres életet élhetsz!*” — S Krisztus ezt tette. — A krisztusi siker-koordináta-rendszer függőleges tengelyén ui. más fogalmak szerepelnek, mint a köztudatban élő siker-mércén. Krisztusnál a *siker kizárólagos mértéke a szeretet és az igazság.* A Krisztusban élő ember tudja, hogy lehet látszólagos balszerencséje a pénz, a tekintély, az iskolai végzettség terén; lehet kevesebb adottsága az okosság vagy az ügyesség szempontjából, de adottságaitól és szerencsésjéjétől függetlenül abszolút sikeres életet élhet, ha tőle telhetően — és ott ahová az élet állította — becsületben és szere-

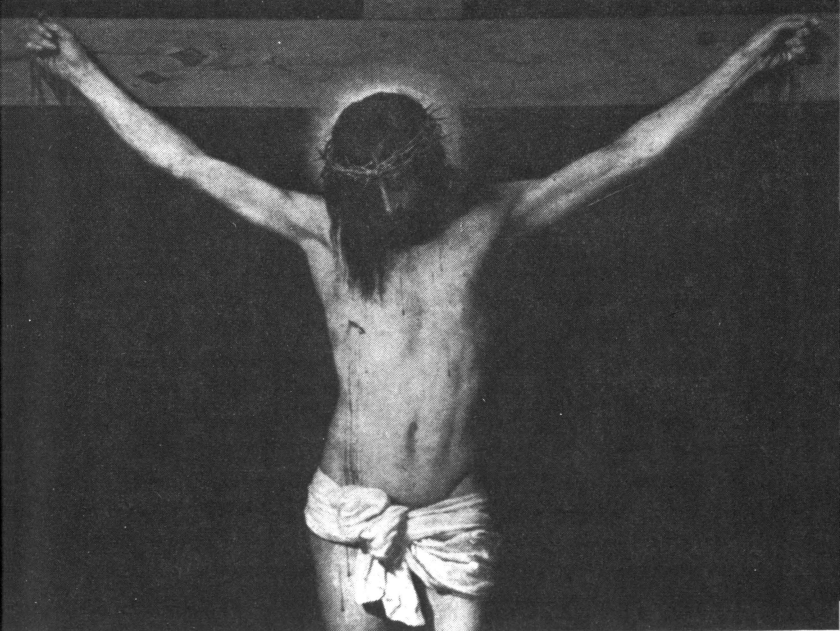
tetben él, s végzi a reá eső feladatot. Az Istennel való kapcsolatnak és az örök életbe nyúló sikereknek egyedüli mértéke ez. (Igy Krisztus rendszerében egy segédmunkás éppoly sikeres életet élhet, mint egy miniszter, egy iskolásgyermek éppoly kedves – vagy akár még kedvesebb – lehet Isten előtt mint a pápa.) – A krisztuskövető ember számára tehát nincs sikertelen nap: Mert előfordulhat, hogy a közhasználatú sikermérce szerint bal-szerencse érte aznap – hogy semmit sem tudott teljesíteni mindabból, amit szeretett volna –, de tudja, hogy mivel szeretetben élt, abszolút biztonsággal haladt előre az igazi siker útján, a Végtelen Szeretet és Igazság felé vezető úton.

Itt tehát ismét egységre, megoldásra talált az ember. S ezáltal a *leghumanistább* magatartásra kapott ösztönzést: Ennél többet és humánusabbat aligha mondhatnánk a hétköznapi szürke munkáját végző embermillióknak. *S ennél nagyobb biztatást sem kaphatnának* az élet becsületes, derűs vállalására...

c) Van értelme a szenvedésnek

Az emberi lét másik nagy megoldatlansága a szenvedés. S ha a testi szenvedéseket csökkentheti is az orvostudomány, a lelki szenvedések ellen aligha képzelhető el gyógyszer (ha a kábítószer, alkoholt és hasonlókat nem tartjuk gyógyszernek). – A szenvedésben az a legrosszabb, hogy ennek aztán *semmi értelmét sem látjuk*. Hiszen ha azt mondanák egy fogfájás alkalmával, hogy óránként (vagy percenként) 1000 Ft prémiumot kapunk, amíg a fájdalom tart, akkor – bár sokan bizonyára változatlanul nem örülnének neki – volna valami komoly vigaszunk. Hát még ha lehetne más helyett szenvedni, vagy át lehetne vállalni a szenvedést mástól. Pl. ha megtörténhetnék az – amit a népmesék oly sokszor megálmodtak –, hogy egy anya átvállalja magára gyermeke helyett a betegséget... Hányan – és milyen örömmel – vállalnák ilyen feltételek között a szenvedést! Igen, mert így a kin *elvesztené értelmetlenségét*.

A keresztyén ember tud arról, hogy Krisztus élete, szenvedése és halála azért volt oly mérhetetlenül „értelmes”, mert „ez áron”

váltotta meg az emberiséget: mert valamiképpen magára vállalta az emberiség nyomorúságát, bűneit, büntetését, s az emberek helyett szenvedett. „Betegekért, betegültél” énekli a régi magyar ének. — Ez a tanítás *nem hihetlenebb, mint amennyire valóságos az a tény, hogy vágyunk megtalálni a szenvedés értelmét, illetve hogy mérhetetlenül vágyunk bizonyos esetekben arra, hogy átvállalhassuk a szenvedést szeretteinktől.*

A szentírás valóban nemcsak arról tud, hogy Krisztus szenvedett másokért, hanem annak a nem remélt vágyunknak beteljesüléséről is beszél, hogy mi is szenvedhetünk mások helyett, hogy igenis segíthetünk másokon lelki bajaikban is. — S ha ez még inkább hihetetlennek tűnik, akkor ismét gondoljunk arra, hogy mit meg nem tenne egy anya azért, hogy pl. rossz útra tért gyermekét visszatéríthesse a helyes irányba. Van-e nagyobb kívánsága ilyenkor, mint az, hogy szinte „belehatolhasson” gyermeke akaratába, és így mozdítsa meg azt? Szemléletesen fogalmazza meg ezt az emberi vágyat *Claude Roy az ateista francia*

író: „Ha el is felejtettük, ha már rég nem is mondjuk a szép imádságokat — írja — amelyeket gyermekkorunkban tanultunk, naponta kapjuk rajta magunkat valamin, ami nagyon hasonlít az imádkozáshoz. Ha valaki, akit szeretek beteg, veszély fenyegeti — olyan veszély, amit én egymagam képtelen vagyok elhárítani — nem hiszem, hogy ostoba babona, ha ilyenkor — mint egy litánitá — ismétlem magamban mindazt a jót, amit kívánok neki, ha — mint nap sugarait egy gyűjtőlencse — minden gondolatomat, jókívánságom szálainak sugárnyalábját rá összpontosítom”. — Majd így folytatja: „Nincs teljesen haszontalan gondolat, nincs hatástalan szeretet. Ha ezt *imádságnak* nevezzük — ám nevezzék. És ezt a függést, amelyben kifejezésre jut, hogy egyek vagyunk a többiek között, és nem téphetjük ki gyökereinket az emberi gyökerek összefonódott, óriási hálózataiból — ha úgy tetszik, ám nevezzék *szentek közösségének*.” (Cl. Roy: Napfény a Földön, Budapest, 1973, 42. l.)

Az író a mindannyiunk által tapasztalt emberi vágyat fogalmazza meg, de ennek — olyannyira nem remélt, hogy már szinte hihetetlen — teljesülését csak Krisztusnak köszönhetjük. Krisztus óta tudjuk, hogy a Végtelen Szeretet *ezt a vágyat sem azért ültette az emberbe, hogy ne lelhessen megoldást.* — A keresztény ember tehát örömmel hiszi el Krisztusnak, hogy amint Jézus szenvedése javára vált sokaknak — az egész emberiségnek —, úgy ő is felajánlhatja szenvedését, egész életét mások javára. Ezért írja szent Pál a kolosszeieknek: örömmel szenvedek, mert értetek, az egyház tagjaiért szenvedek (Kol. 1, 24)!

A fentiek egy másik fontos gondolatot is érintenek, a *keresztények egységének*, illetve az ún. *Krisztus Titokzatos Teste* egységének gondolatát. — Ha ismét vágyaink oldaláról közelítjük meg a kérdést, ez a gondolat sem lesz idegen számunkra. Az ember elemi módon vágyik arra, hogy semmiféle távolság ne legyen képes elszakítani őt szeretteitől. Egy sokgyermekes édesanya örül, ha felnőtt gyermekei boldog, önálló életet kezdenek, sokszor távol az otthontól, — de mégis mindig mindegyikükkel együtt szeretne lenni. Egy nagyon meleg testvéri-baráti

kör tagjainak mélyen fáj az elválás: szeretnék, ha valamiféle valóságos szál kötné őket állandóan össze... Az ember szeretné tényleges egységben tudni magát minden igaz, jóakarató emberrel! — Erről az egységről már az ókor filozófusai is írtak, erről ír iménti idézetünkben Claude Roy is, de a vágy beteljesülését újra csak Krisztusnak hihetjük el. A szentírásból tudjuk, hogy valóban összeköt bennünket valami; hogy valóban „egyazon vérkeringés” járja át az igazságban és szeretetben — Krisztusban — élőket, ezt a nagy „Testet”, amelyet a szentírás Krisztus Titokzatos Testének nevez. Másutt más képekkel világítja meg Krisztusban való egységünket: azt mondja, hogy úgy össze vagyunk növe Krisztussal, mint a szőlővessző a szőlőtővel, s mindannyiunkban egyazon életáram, életerő áramlik. Természetesen ezek képek, de megközelítései, szemléltetései annak a valóságnak — emelyre az emberiség mindig vágyott —, hogy nem elszakítva élünk embertársainktól, hanem Krisztus élete — kegyelmi életárama — jár át bennünket, és köt össze mindannyiunkat egymással és Krisztussal. (Tulajdonképpen ebben a krisztusi Test-

ben tudunk segíteni egymásnak; tudunk imádkozni, szenvedni egymásért, sőt egymás helyett!)

Ha a *humanista szempontból* vizsgáljuk e tanítást, megállapíthatjuk, hogy bizonyos, hogy az az ember, aki az emberiséggel való élő egység tudatában él, nyitottabb, teljesebb ember, mint az, aki álmodni sem mer erről az egységről; az az ember, aki úgy dolgozik és szenved, hogy minden tettét áthatja a másokért érzett felelősség és szeretet, és a tudat, hogy valóban mások javára dolgozhat és szenvedhet, — az az ember szeretetben és emberségben napról napra teljesebbé válik; míg az a másik, aki nem tudja elképzelni az emberiség élő egységét, a szenvedés „mások javára fordíthatóságát”, könnyen bekeseredik, bezárul a szenvedéssel szemben, mert az ember szükségképpen elveszti életkedvét, ha valaminek nem látja értelmét.

d) Van értelme a szeretetnek

Sokszor beszélünk a szeretetről. Szeretetre próbálják nevelni a szülők gyermekeiket, a pedagógusok a tanulókat. Elismerésnek számít, ha valakire azt mondjuk: „ez már tud áldozatosan szeretni”, míg súlyos megbélyegzést jelent, ha valakit önzőnek, egoistának neveznek. — A közfelfogással az *ember belső szeretet-ösztönével ellentétben* azonban egyes biológusok vagy pszichológusok rögtön szkeptikussá válnak, ha a szeretetről kell szólniuk: A „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” elv ellentmond a természet törvényeinek; biológiai szempontból megvalósíthatatlan — nyilatkozott pl. *Selye János* professzor. — „Kimondom nyíltan: én egoista vagyok és ez ellen nem lehet semmit se tenni, mert a *természet egoistának teremtette az élőlényeket*: egyik csak úgy tud megélni, hogy megeszi a másikat” (Köznevelés, 1974. nov. 8., 3. l.). Hasonló véleményen volt korábban *S. Freud*, a pszichológus, bár természetesen mindketten megpróbálták feloldani állításuk embertelennek látszó voltát. (Igy jutott el pl. *Selye* az „altruista egoizmus” nagyonis ellentmondásosnak látszó fogalmáig.)

Akik megismerik a lélektannak a szeretetre illetve az önzésre

és az ember önközpontúságára vonatkozó megállapításait, azok gyakran megrémülnek, mert nagyonis igaznak – tudományosan igazoltnak – találják azokat, s egyszerre megkérdőjelezve érzik mindazt a szépet, nagyot és emberit, amit eddig – legalábbis ideáljaik világában – az emberiség humanista gondolkodóival együtt a szeretetről vallottak.

1) Nyilvánvalóvá lesz ui. számukra, hogy *szeretni csak az tud akit szeretnek, teljes és feltétel nélkül szeretni pedig csak akkor tudna az ember, ha teljes személyes biztonságban volna része, ha őt is teljesen és feltétel nélkül szeretné valaki, aki ugyanakkor a teljes személyes védettséget is biztosítani tudná számára.* – Mivel azonban abszolút biztonsággal senkiben sem bízhatunk meg (még kevésbé kaphatnánk meg egy embertől a teljes „védettséget”) és mivel tudjuk, hogy senki sem tud minket teljesen megérteni, folytonosan tudatában kell lennünk a felénk megnyilvánuló szeretet bizonytalanságának. Ebből viszont az következik, hogy nem élhet bennünk a teljes szeretettség biztonsága, s ezért magunk sem tudunk teljesen és feltétel nélkül szeretni.

2) Továbbá a lélektani ismeretek alapján azt is belátjuk, hogy az ember feltétlenül *igényli tetteinek eredményességét*, sikeres voltát, s a siker – az emberi mérték szerint – a szeretet dimenziójában a *viszonszeretet volna*. Az ember akkor szeret, ha viszonszeretik, illetve – amint Selye mondja – azért szeret, hogy viszonszeressék. Ez természetesnek is tűnik első hallásra... Azonban az emberi kapcsolatok sok zsákutcája, félreértése közepette ismételten tapasztalnunk kell, hogy a szeretetet gyakran nem viszonozzák, hogy a szeretet nem termi meg kívánt gyümölcsét, a viszonszeretetet. Így a siker, az eredmény híján az ember egyre inkább bezárul, beszűkül, s azt a következtetést vonja le, hogy az emberek rosszak, nem érdemes szeretni; – vagy legalábbis azt, hogy semmiképpen sem lehet mindenkit szeretni. Igen ám, de ebben a pillanatban megszületett a gyűlölet is: az ember (a szomszédok perlekedésétől a háborúig terjedő távlatokban) feljogosítva érzi magát a gyűlöletre.

Mindezek ellenére azonban figyelemre méltó, hogy bár emberek milliói belekeseredtek az eredménytelen szeretetbe, és filozófiai vagy pszichológiai iskolákkal együtt állítják – vagy legalábbis életük gyakorlatával vallják –, hogy „az ember csak farkasa az embernek”, s nem barátja – az Emberiség lelke mélyén mégis változatlanul él az igazi – mindenkit elfogadni és egyesíteni akaró – szeretet és testvériség vágya, a *másokért önzetlenül odaadott élet ideálja*.

Ismét egy kínzó ellentétet jutottunk tehát:

Mert az ember *valóban a szeretet biztonságát igényli*, s csak akkor képes szeretni, ha bebizonyosodnék, hogy van valaki, aki őt is feltétel nélkül szereti (s meg is tudja védeni szeretetével!).

Mert az ember *valóban tetteinek eredményességére vágyik*, és csak akkor volna képes szeretni az emberi viszonzástól függetlenül is, ha biztos volna abban, hogy szeretete gyümölcsöt terem és valóságosan növeli a világban levő „szeretet-energia-készletet” –, akkor is, ha ez most közvetlenül nem mutatható ki.

Mert a „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” elv egy Isten nélküli világban valóban nem valósítható meg (ebben ismét igaza van Selyének vagy Freudnak): *Az önközpontú ember* éppoly kevéssé tud a lélektan törvényei szerint saját erejéből kiemelkedni egoizmusából és másokért élővé – altruistává – válni, amint egy mocsárból sem tudja kiemelni az ember önmagát, hajánál fogva. (Ez legfeljebb Münchhausen bárónak sikerült.)

A Krisztussal találkozó ember lelkében viszont éppen ezért támad ünnepi öröm, amikor *Krisztus lehetővé teszi* számára azt, amire lelke mélyén mindig vágyott: a teljes szeretetet, a feltétel nélküli *adást*. – Hiszen a *keresztény ember* (amint láttuk) valóban az *abszolút szeretettség és biztonság tudatában élhet*. Ez a tudat adja meg személyes biztonságát, s ennek alapján tud feltétel nélkül adni. – A keresztény ember valóban a szeretet abszolút távlatának, *sikerességének tudatában* élhet, ezért tud derűsen, örömmel szeretni, függetlenül a szeretet közvetlen, emberi viszonzásától.

A kereszténységnek talán legsajátosabb vonása az, hogy ilyen szeretetre ad motívumokat, ilyen szeretetre képesít, és erre hív fel. Ez a feltétel nélküli szeretet a *kereszténység „új törvénye”*. Ennek megfogalmazásaként mondja Jézus az őt követőknek: Ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, miben különböztök a többi emberektől, sőt a bűnösöktől? Ti szeressétek ellenségeiteket és tegyetek jót velük is (Mt. 5, 44)!

Hogy ilyen fokon szeretni lehetetlen? – hogy ez már ostobaság?

Ami a lehetetlenséget illeti: aki végiggondolta az előző szempontokat, az be fogja látni, hogy ha valaki valóban elfogadta a korábban kifejezett igazságokat, annak számára ez a fajta szeretet – az egyedüli igazi szeretet – a lélektan törvényei szerint sem lesz megvalósíthatatlan; sőt annak lelkéből inkább szükségképpen ez fog fakadni: Hiszen a szeretettség tudata túlcorduló örömet és mások felé sugárzó szeretetet szül. (Természetesen a krisztusi szeretetre csak annyiban, és olyan mértékben képes valaki, amennyiben és *amilyen mértékben valóban élő, személyes kapcsolatban van Istennel*, illetve ha ezt követően újra és újra rálép a Krisztusi szeretet – a feltétel nélküli szeretet-adás – útjára. A feltétel nélküli szeretet megélése egy élet feladata. De a kereszténység megvan a *lehetősége* – az elegendő motívuma – arra, hogy nap mint nap megküzdve érte, ezt az utat járja.)

Ami az ostobaságot illeti: a kép teljességéért hasznos volna megkérdezni, hogy nem feltétele-e minden igazán emberi társadalomnak az, hogy a krisztusi szeretet megvalósuljon? ! Hiszen ha mindenki azt számolgatja, hogy ő mennyit kap másoktól, s arra vár, hogy először más kezdje meg a szeretet-adást, akkor mindörökre megmaradunk önzésünkben, és a szeretet sosem fog megszületni. (Valakinek – valakiknek – el kell indítania a „láncreakciót!”)

Hogy ennek megvalósítása mindeddig a keresztények sem voltak képesek? Voltak keresztények – az igazán krisztusi keresztények – akik képesek voltak rá, a múltban és jelenben egyaránt.

S ha sokan nem is tudták ezt az ideált megközelíteni, az nem az ideál valóságát cáfolja, hanem arra figyelmeztet, hogy következetesebben kell törekednünk annak követésére!

4. KRISZTUS ELFOGADÁSA ÉS A KRISZTUSI ÉLET

A fentieket összefoglalva ismét hangsúlyoznunk kell: előfordulhat, hogy e szempontok irreálisnak tűnnek sokak számára. De ne felejtjük el: *nem irreálisabbak, mint maga az emberi természet*. Ha embervoltunkat nem akarjuk mindenestül letagadni, akkor a fent jelzett vágyakat, tendenciákat – vágyat az abszolút siker, a szenvedés értelmessége, a feltétel nélküli szeretet, vagy az örök élet után – kivétel nélkül felfedezhetjük az emberi természetben. S hogy ezen ösztönös vágyak megoldása mennyire csak a vallásos szférában képzelhető el, illetve, hogy megoldatlansága milyen nagyonis reális következményekkel jár, arra többek között az ideg orvos *C.G. Jung*, századunk egyik legnagyobb pszichológusa mutatott rá, amikor azt mondta, hogy 35 éven felüli neurotikus páciensei között eggyel sem találkozott, „akinek végső problémája ne vallási probléma lett volna”. – A lélektani alapokról kiindulva is jogos tehát ha azt mondjuk, hogy minél őszintébben nézünk szembe önmagunkkal, annál reálisabban tapasztaljuk az embernek azokat az imént vázolt benső ellentmondásait, amelyeket egyedül Krisztus tudott megoldani. Következésképpen *minél mélyebben és őszintébben néztünk magunkba, annál közelebbállónak fogjuk érezni magunkhoz a krisztusi megoldást*.

De a magunkbanzés csak az első lépés; a problémák meglátásának, a krisztusi igazságok felismerésének első feltétele. A továbbiakban *csak az fogja tudni teljes mélységükben megérteni és elfogadni ezeket a gondolatokat, illetve az evangélium gondolatait, aki folytonosan levonja és vállalja a belátott igazságok életére vonatkozó következményeit*. – Hiszen pl. a szeretet emberi nagyságát és kötelező voltát tagadni kénytelen az, aki maga nem vállalja a szeretet teljességét és kockázatát. Krisztust

pedig — akiben Isten szeretete nyilatkoztatta ki magát, s aki maga volt a legteljesebb szeretet — még kevésbé fogadhatja el az, aki nem vállalja a szeretetet életében.

Éppenezért arra a kérdésre, hogy „kicsoda számomra Krisztus,” attól függően fogok válaszolni, hogy mennyire vállalom a meglátott igazságokat, hogy mennyire vállalom a szeretetet. — Számunkra, akik megpróbáljuk életté váltani Jézus tanítását, Jézus nemcsak a legcsodálatosabb tanító, hanem sokkal több annál: Mert Jézus, mint tanító valóban választ adott az emberi lét kérdéseire; valóban egy új, emberibb élet útját mutatta meg, de ennek az útnak lényege az Istennel való szeretetkapcsolat Krisztus által: a legszemélyesebb, legmélyebb én-te kapcsolat; gyermeki viszony az Atyával, baráti-testvéri viszony Krisztussal. — Jézus tehát számunkra a megtestesült Isteni Szeretet (a második isteni személy), aki emberré lett, hogy megváltónk, barátunk, társunk, utunk és életünk lehessen.

Mensáros László, a közismert színész így válaszolt a kérdésre, hogy kicsoda számára Jézus: „Azt hiszem nem használnék semmit az ügynek, ha nem őszintén válaszolnék, hanem szép, bölcs szavakkal megkerülném a kérdés lényegét. Az igazság ugyanis az, hogy bár hívő katolikus vagyok, hosszú idő óta nem foglalkoztatott ez a kérdés. — Jézust elsősorban nem csak történelmi személynek vagy szimbólumnak tartom, hanem egy állandóan bennünk és velünk élő valóságnak, aki megváltja az emberben levő — sajnos sokszor nagyonis elhanyagolt — jobbik ént, s ebben őszintén szólva az én közreműködésem még nem mondható kielégítőnek. — *Köszönöm, hogy a kérdés föltevésével lelkiismeretemet fölrázták*, még akkor is, ha a továbbiakban ez természetesen konfliktusokat okozna bennem” (idézve: Vigilia, 1970. 859). — Bárcsak bennünk is fölrázna valamit e sorok olvasása, és vállalnánk a megsejtett igazság végiggondolásának és életünkbe való átültetésének konfliktusát, hogy ezáltal életünkben is találkozhassunk Vele, aki az Élet.

IV. AZ EGYHÁZ

A Végtelen Válaszának hordozója

1. AZ EGYHÁZ CÉLJA ÉS FELADATA

Miután láttuk Krisztusnak minden emberhez szóló küldetését, természetes lesz számunkra, hogy Jézus az egész történelmen át folytatni akarja művét. E célra alapította a keresztények közösségét, az egyházat. *Az Egyház és minden keresztény feladata* tehát kettős, – *ugyanaz, ami Krisztusé volt:*

a) Szeretetben és igazságban élni, vagyis az élet folyamán egyre tökéletesebben azonosulni az Igazsággal, Szeretettel, Szépséggel. Az ilyen élet nemcsak egy természetes értelemben juttatja egyre jobban diadalra az igazságot és szeretetet a világban, de sokkal többet tesz annál: Mivel ui. az egyházban, az egyház tagjai által *Krisztus folytatja* bűnöket jóvátevő, kiegyensúlyozó (*megváltó*) *művét*, a szentírás tanítása szerint – amint láttuk – az igazságban és szeretetben élő krisztusi ember és közösség *jóváteheti mások* igazsággal és szeretettel szembeforduló *magatartását*, s ezáltal segítségére lehet embertársainak (*kegyelemszerzés*).

b) Az egyház és a keresztény ember másik célja és feladata az, hogy egész életében tanúságot tegyen az istennel való találkozás szépségéről, Isten igazságáról, és szeretetéről. Krisztus azért jött, hogy a megoldatlan ember keresésére választ adjon, hogy megmutassa az ember helyes útját. Az egyház feladata, hogy a „választ” élje és hirdesse a történelem folyamán: Mindenekelőtt *életéről kell leragyonnia*, hogy ő már megtalálta amit a kívülállók keresnek, ti. a létre való választ: hogy számára *van értelme* és megoldása az életnek. Ezáltal szó nélkül is meghívja a világot az isteni igazságban és szeretetben való életre, a kereszténységbe.

Sajnos ma sokan csak a *külsőleges hagyomány hatására keresztények*. Ezek élete, természetesen inkább elriaszt, mint hogy vonzana. A történelemből is ismerünk példákat arra, hogy egyes keresztények, vagy egész keresztény közösségek csak névleg voltak Krisztus követői, mert nem tettek eleget tanúságtévő

küldetésüknek. Ez azonban nem változtat a tan helyes voltán, és azon a feladaton, hogy mi jobban csináljuk.

Az egyház tagjainak történelmi és jelenbeli – nagyonis létező – hibáival kapcsolatban azonban nem felejthetjük el a „másik szempontot” sem, ti., hogy az emberiség történelme – *a kultúra, a tudomány, vagy a haladás – mennyit köszönhet az egyháznak.* Nemcsak az első gimnáziumokat és egyetemeket, de a népiskolákat, iparitanuló intézeteket, vagy esti iskolákat éppúgy az egyház alapította, amint az első kórházakat, lelencházakat vagy öregotthonokat. Évszázadokon át egyedül ő törődött a betegekkel és elhagyatottakkal éppúgy, mint a kultúra és az emberi felemelkedés ügyével. Primitív dolog ismételten csak a Galilei esetre hivatkozva, a „tudománytalanság” átfogó vádjával illetni az egyházat, mert ugyanakkor a világ legjelentősebb tudósai és feltalálói közül számtalan pap volt; – példaként csak a magyar *Jedlik Ányost*, a talán legnagyobb magyar tudóst, a dinamó feltalálóját említjük. Galileinek is éppen több pap-tudós barátja

fogta pártját. (Különben bármennyire helytelen is, de melyik az a világnézet, amellyel ne történt volna meg, hogy akadályozta új, még nem véglegesen igazolt tudományos elméletek elterjedését, azért mert úgy vélte, hogy azok ellenkeznek saját jónak tartott elképzelésével?) Mindezzel nem a hibákat akarjuk tagadni, csupán kiegészítjük az egyoldalú képet. — Kétségtelen ugyanakkor az is, hogy az egyház emberekből áll, és mint minden emberi társaság, szükségképpen magán viseli az emberi szűklátókörűség, vagy a hibák korlátait is.

A vallás „eltorzulásával”, a jelenben tapasztalt sokszor *üres külsőségekkel kapcsolatban* sokat megmagyaráz az a tény, hogy voltak korok, amelyekben — már csak szokásból is — mindenki kereszténynek mondta magát, élt az egyház szertartásaival, de lelkében távolról sem követte Krisztus elveit. Hála Istennek ez a kor lejárt. A jelenben ezért nem kell megijednünk, a „keresztények” létszámbeli csökkenésétől, mert ez gyakran csak azt jelenti, hogy a csupán hagyományból vallásos emberek elmaradnak a templomból. A tisztulás éppen ezáltal valósul meg, mert így csak az igazán meggyőződéses emberek maradnak az egyház tagjai. Egy meggyőződéses, igazságban és szeretetben élő közösség pedig újra vonzó példa lesz.

A jövő keresztényeinek rá kell ébredniök hivatásuk fenségeseen emberi és isteni voltára: Van-e magasztosabb életcél, mint az egyház tagjaié? — Szeretetben élni és másokat is meghívni egy ilyen életre!

2. AZ EGYHÁZ HATÉKONY JELEI A SZENTSÉGEK

Az emberélet feladata, hogy eljusson az Igazság és Szeretet birtoklására. A társadalmak és a történelem célja, és feladata, hogy ehhez hozzásegítse az embert. E feladatok megoldásának kulcsa azonban Krisztus közösségénél van, mert ő birtokolja a Végtelen Igazság és Szeretet választát. Így az emberi történelem legátfogóbb — végtelenbe nyúló — megbízatásának hordozója az egyház.

— Ha érthetőnek tartottuk, hogy a Végtelen Szeretet válaszol a végtelent kereső embernek Krisztusban, akkor az is érthető, hogy e válasz történelmi hordozója, folytatója, az egyház a *Végtelen Szeretet külön segítségét (kegyelmét) élvezi*, hogy eleget tudjon tenni küldetésének: — éppen az emberiség javára. — Így az is érthető, hogy minél inkább azonosul valaki lélekben és magatartásban ezzel az átfogó küldetéssel rendelkező közösséggel illetve a küldetéssel, annál inkább részesül Isten különleges támogatásában.

Vannak az emberéletben ún. *határhelyzetek*. Ezek részben az élet kimagaslóan jelentős fordulói, mint pl. a születés, felnőtté válás és házasság (vö.: keresztség, bérmlás, házasság). Bár ez életfordulókat gyakran rendkívüli örömeknek — reményeknek és álmoknak — fellobbanásai jellemzik, a kicsit mélyebbre látó emberre ilyenkor a remény ellenpólusaként ránehezedik a jövő bizonytalansága, az emberi képességek korlátozott voltából fakadó hiányérzet is. — A határhelyzetek másik fajtájában — pl. az olykor követelően jelentkező végtelen-éhségben, a magányban, a bűntudatban vagy halálfélelemben (vö. áldozás, gyónás, beteg kenete) — az ember megoldatlanságai és a lét legnagyobb kérdései válnak tudatossá; kérdések, amelyek minden embert egzisztenciája mélyéig érintenek, s amelyekre kielégítő választ mindezideig egyetlen vallás vagy filozófia sem tudott adni, a kereszténységen kívül.

Krisztusban Isten *választ adott* az emberi lét kérdéseire, megoldatlanságára. Ez a kereszténység öröme, s erről kell bizonyosságot tennie. De soha nincs olyan nagy jelentősége a lét megoldottságáról való tanúságtételnek, mint olyankor, amikor az emberi szív a legnyitottabb a lét kérdései iránt, illetve amikor az embernek leginkább szembe kell néznie a lét megoldatlanságával, bizonytalanságával. Ezért érthető, hogy az *egyház lényegéhez tartozik az, hogy a határhelyzetekben kifejezze — tanúsítsa — a megoldásba vetett biztos hitét*, reményét; pontosabban azt, hogy az egyház már önmagában hordozza a megoldást. A

szensségek esetében éppen ez történik: *Az egyház a szentség kiszolgáltatásával tanúságot tesz arról a hitéről*, hogy Krisztus ebben a konkrét helyzetben is megoldotta a lét megoldatlanságát. Ugyanezt *a hitet jelzik a szentségi jelek*, s ugyanerről tanúskodik *a szentségeket felvevők* magatartása. — Az alábbi példa a keresztség kapcsán szemlélteti a mondottakat, elsősorban a szentséget felvevők tanúságtételét: A gyermek születése feletti örömhöz a szülőkben gyakran nyomban társul a szeretet ikerestvére, a féltő aggodalom. Érzik, hogy gyermekük sorsa, jövője csak kis részben van az ő kezükben, — nagyobbrészt felettük vagy kívülük álló erőktől függ. A keresztesny szülők ilyenkor aggodalmaskodás helyett Isten atyai szeretetére bízzák gyermeküket, és Krisztus közösségének tagjai közé ajánlják: kérve számára a krisztusi „új életet”. (Ez történik a keresztségben!) E tettükkel egyúttal a világ felé is tanúságot tesznek arról a hitükről, hogy Krisztus választ adott a lét bizonytalanságára, és hogy a krisztusi megoldás és biztonság hordozója az egyház. (Felnöttek kereszteslésének esetében maga a felnöt szeretne „újjászületni”; új, megtisztult életet kezdeni Krisztus által. A Krisztusban való megtisztulás jele a vízzel való leöntés, „lemosás”, az újjászületés jele volt a korábban szokásos vízbe való alámerítés.)

Krisztus illetve egyháza *meghatározott jeleket ír elő* tagjai számára az életfordulókban. E jelek kettős célt szolgálnak. Először is — amint említettük — a világ felé *tanúságot tesznek* a keresztesny reménységről, másrészt a jellel élők számára *megvalósítják azt a tartalmat, amit a jel kifejez*. Pl. az áldozáskor a testi táplálék — ostya vagy kenyér — csupán a „lelki táplálékot”, Krisztussal, a Végtelen Szeretettel való tényleges táplálkozást jelzi. E hatékony jeleket — ti. amelyek meg is valósítják azt, amit jeleznek — nevezzük szentségeknak.

Hogy miért hatékonyak a szentségi jelek?

1. A keresztség esetében kézenfekvő a válasz: Ha Krisztus természetfeletti erővel támogatja egyházát, illetve ő maga él egyházában, avégett, hogy az be tudja tölteni hivatását, úgy érthető,

hogy mindazok, akik tagjai lesznek Krisztus közösségének, részesei lesznek a kegyelemnek, a krisztusi életnek is. A krisztusi közösségbe való belépésnek Krisztus által rendelt jele pedig a keresztség. Következőleg aki Krisztus szándéka szerint él e jellel, az részese lesz Krisztus életének, — annak számára a keresztség szentség lesz: jel és megvalósulás.

2. Továbbá megállapíthatjuk, hogy *minél inkább azonosul valaki az egyház küldetésével, annál inkább részesül* a küldetés betöltéséhez és a tanúságtételhez szükséges *kegyelemből*. — A szentséget felvevő, amint láttuk, minden esetben részt vállal az egyház küldetéséből, mindazáltal, hogy él az egyház lényegét jelző jelekkel, mindazáltal, hogy a szentségben elkötelezi magát a tanúságtévő életre, és ehhez kéri Krisztus kegyelmét. Érthető tehát, hogy a szentséget felvevő különös kegyelmekben részesül.

A mondottakból természetesen az is következik, hogy a szentség *nem minden esetben közvetít kegyelmet*, csak akkor, ha a felvevő hittel és imádságos lélekkel veszi azt, és ha valóban részt

akar vállalni az egyház életéből, küldetéséből. — Napjainkban sajnos sokan csak külsőséges szokások kedvéért járulnak a szentségekhez, így ezek nem válhatnak számunkra gyümölcsözővé.

3. Amint láttuk a szentségi jelnek feladata tanúskodni arról, hogy Krisztus kegyelme győzelmesen jelen van a világban; tanúskodni arról, hogy az egyház által imádkozó ember imája meghallgatásra talál; hogy Jézus a legkülönbözőbb helyzetekben egyaránt megerősíti a hozzá fordulót. — Ha tehát ezek a jelek nem közvetítenék azt a kegyelmet a velük élők számára, amelyet jeleznek, akkor hamis *félrevezető szertartások volnának* csupán.

4. Végül e jelek erejét maga *Krisztus szavatoalta*, amikor (részben) előre meghatározta őket, és megígérte, azok hatékonyságát.

Az alábbiakban három szentséggel fogunk közelebbről foglalkozni, a házassággal, a bűnbánat szentségével és az eucharisziával (az áldozással):

a) A házasság

Nagyon jól tudjuk, hogy a házasság sok öröm mellett sok feladatot, áldozatot is tartogat a fiatalok számára. Egy életen át tartó hűséghez, szeretethez, a gyermekek vállalásához és jó neveléséhez gyakran hősiesség kell, amelytől ma sokan visszariadnak. A keresztény jegyesek tudják, hogy sorsuk Isten kezében van. Krisztus szeretetének szellemében adják tehát magukat egymásnak, visszavonhatatlanul. Tudják, hogy amikor Krisztus segítségét kéri új életükhöz, egész házaseletükön át *meg is kapják e kegyelmet*. — Természetesen ez nem azt jelenti, hogy nem lesznek problémáik. De ha Krisztus szellemében indulnak és ebben kitartanak, akkor biztosak lehetnek, hogy el fogják tudni viselni és le tudják majd győzni a nehézségeket. „Hűséges az Isten, aki nem hagy erőtlön felül megkísérteni benneteket” mondja a szentírás; — s ez következik a Végtelen Szeretet lényegéből.

Ugyanakkor a házasságkötés és maga a *házasság jel lesz* a világ számára is! A házások Krisztusba vetett hitének, és még inkább Jézus bennük működő erejének jele.

b) A bűnbánat szentsége

A gyónás nem valami középkori szertartásmaradvány! — *Ami a lelkiületet illeti:* a legnagyobb emberi tett, ha valaki be tudja ismerni hibáját; ha valaki önkritikát gyakorol. Melyikünk az, aki időnként ne fordulna kisebb-nagyobb mértékben szembe az Igazsággal, s akinek ne kellene elhatároznia, hogy mától fogva igazabban, több szeretetben akarok élni! — A gyónás lényege ez a nagy emberi javulniakarás, de egy sokkal személyesebb síkon. A keresztény ui. tudja, hogy az igazság és szeretet rendjének megsértésével (ezt hívjuk bűnnek) az Igazság és Szeretet Istenének rendjét sértette meg. Krisztusnak azért kellett meghalnia, hogy a sértett rendet helyreállítsa. A keresztény bűnbánat tehát mindig maga előtt látja a bűneinkért meghalt Krisztust, a keresztfeszítettet.

Ami a gyónás formáját illeti: vannak, akik kifogásolják, hogy miért kell a papnak gyónnunk, miért nem elég megbánnunk bűneinket. Hiszen ha nem katolikus ember őszintén megbánja bűnét, ő is bocsánatot kap Istentől.

Válaszunk többrétű:

1. A keresztény embernek *nem elég tudni* Isten megbocsájtó szeretetéről, *hanem tanúságot is kell tennie arról* a világ előtt. A gyónás éppen az a szentség, amely a világ előtt jelzi, hogy Krisztus megbocsájtja a bűnt, s a keresztények Krisztus erejében tudnak minden elesésből felkelni és újrakezdeni.

2. Minden tettünk közvetlenül vagy közvetve visszahat a közösségre. *Minden bűn megsérti az egyházi közösséget is:* Egyrészt azért, mert a bűn természetes vonatkozásban is rombolóan hat a közösségre, másrészt azért, mert a tanúságtevő és kegyelemszerző közösség küldetésének lényegével fordul szembe. — Ezért érthető, ha a bűnért az egyház hivatalos képviselője, a pap előtt kérünk bocsánatot Istentől, a pap pedig Krisztus és az egyházi közösség felhatalmazásából mondja ki felettünk a megbocsájtás szavait.

3. Végül ami a bűnök bevallását illeti, nem szabad elfelejtenünk

azt a *lélektani tételt*, hogy az ember igényli, hogy elmondhassa másoknak *nehézségeit*, hibáit, illetve, hogy kikérje mások véleményét, tanácsát. — Figyelemreméltó, hogy külföldön már gyárakban is alkalmaznak pszichológusokat, akiknek nincs más dolguk, mint végighallgatni a dolgozók gondjait, és néhány szóval segítségükre lenni. — Éppen ezért a gyónás lélektani jelentőségével ismételten foglalkoztak, és pozitív módon nyilatkoztak ateista részről is.

c) Az eucharisztia (áldozás)

Vajon el lehet-e képzelni azt, hogy az Isten egy darab kenyérré, ostyává váljon, s hogy az ostyában az áldozáskor Istent együk? — szokták kérdezni.

Elképzelni aligha lehet, de mégis meg lehet érteni: Ismét egy kérdést kell feltennünk, melyről részben már beszéltünk. Mi az emberi tulajdonságok, személyes értékek közül a legmagasabbrendű? — A szeretet. — Ha a szeretetet közelebbről vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, hogy különleges tulajdonság. Leghősiesebb, leginkább értékelt cselekedetei ui. sokszor egyáltalán nem logikusak. A mindent megbocsájto anyai szeretet vagy baráti önfeláldozás szükségszerűségét nem lehet logikailag „bebizonyítani”. „Le coeur a ses raisons que la raison ne connait pas” — a szívnek vannak érvei, amelyeket az ész nem ért — mondja *Pascal*. Mégis mindnyájan érezzük, hogy a szeretetnek ezek a tettei a legnagyobb tettek. — De ha szeretetünk forrása a Végtelen Szeretet, akkor a bennünk megtalálható csodálatos tulajdonságnak ti. a „*logika-feletti szeretetnek*” is végtelen fokon meg kell lennie Istenben. Nem hiába írja a szentírás, Istent „meghatározva”: „Szeretet az Isten” (1 Jn. 4, 10).

A szeretet megérti az érthetetlen, bebizonyíthatatlan tetteket is, ha azok szeretetből fakadnak. Vajon egy szerelmes — ha igazán szeret — nem követne el mindent, hogy a szeretett lény közelében legyen? Vajon egy haldokló édesanya nem változna át akár egy darab kenyérré — ha tehetné —, csak hogy gyerme-

kével maradhasson? S vajon a Szeretet Istene nem teheti-e meg, hogy a végtelen szeretetre, megértésre éhező ember éhségét betöltse a Végtelen Szeretettel és Megértéssel való találkozás által, — Isten birtoklása által?

Az ember ui. *birtokolni* akarja azt, akit szeret, illetve önmagát szeretné birtokul adni annak, akit szeret. A népi mondás — „úgy szeretlek, hogy majd megeszlek” — mély emberi vágyat fejez ki: a szeretett lény birtoklásának vágyát. A legmelegebb emberi kapcsolatok — a házasság testi kapcsolata, vagy az áldott állapotban levő anya és magzatának kapcsolata — összefüggenek az egymás birtoklásának élményével.

Az „Istenné-levés” gondolata szerepel már a bibliai Paradicsom elbeszélésben: Ádám és Éva bűne az volt, hogy olyanok akartak lenni, mint az Isten. — Az Isten-birtoklást, vagy a vágy másik pólusát: hogy Isten birtokoljon engem, a hétköznapi ember ritkán merte kifejezni, de a költészet annál gyakrabban. Ez a gondolat érződik pl. *Adynál*:

Átölelt az Isten...

És megvakultak

Hiú szemeim, Meghalt ifjúságom,

De őt, a fényest, nagyszerűt,

Mindörökre látom.

(Az Úr érkezése)

Még megfoghatóbb József Attila költészetében:

Isten!

Kiáltunk hozzád:

Légy a mi érző, meleg bőrünk... (Kiáltunk Istenhez)

Vagy ugyanő másutt:

Fogadj fiadnak Istenem,

hogy ne legyek kegyetlen árva.

Fogj össze formáló alak... (Nem emel föl)

A gondolat „legdrasztikusabb” kifejezéseit talán mégis a jelenkor „mindent kimondó” költészetében találjuk. Jellemző példa erre Juhász Ferencnek „A sejtelem harangjai” c. költeménye:

*Istenem fogj meleg szádba,
 hogy ne legyek olyan árva,
 hogy ne legyek olyan árva...*

S ami az embernek lehetetlen lett volna, azt lehetővé tette Isten: az áldozásban találkozunk Istennel, bizonyos értelemben birtokoljuk Krisztust; vagy sokkal inkább ő birtokol minket, és azonosítani akar bennünket önmagával, hasonlóvá akar tenni bennünket magához.

Most értjük meg, miért nem mulaszthatja el a keresztény ember a *szentmisén való részvételt*. Nem azért, mert kötelező! — Hanem mert megérezte az isteni szeretet melegét. — A *szentmisén való részvétel* pedig csak akkor igazi, ha szentáldozáshoz is járulunk. Hiszen ha Isten szeretete és a létünkbe írt „isten-éhség” hív bennünket a misére, akkor elmulaszthatjuk-e, hogy valóban — a legszemélyesebb módon — találkozzunk is a Végtelen Szeretettel? Akkor elmulaszthatjuk-e, hogy magunkhoz vegyük Őt, a kenyér színében? Őt, aki be akarja tölteni éhségünket (s egyedül képes is erre)?

A rendszeres imával kapcsolatos korábbi elhatározásunk mellett most legyen egy második jóföltételünk, a *rendszeres misén való részvétel és a rendszeres áldozás!* — Megdöbbenő az, hogy a Végtelen Szeretet Istene nemcsak megtestesült, hanem kenyér formájában az emberek között is maradt, hogy minden szentmisében lehetőséget nyújtson az embernek a Vele való legszemélyesebb, legmegfoghatóbb találkozásra. És csak a nagyon gyenge hit magyarázhatja meg némileg, hogy sokan mégsem használják ki ezt a legcsodálatosabb lehetőséget. — Hogy mi emberek nem vagyunk méltók az Úrhoz járulni? — Ez biztos! De Ő minden elképzelésünket felülmúló jóságával mégis arra biztat, hogy „aki szomjazik az jöjjön hozzám és igyék” (Jn. 7,37); másutt, hogy „jőjjetek hozzám mindnyájan, akik fáradtak és megterheltek vagytok, és én felüdítlek titeket” (Mt. 11,28), mert „aki hozzám jön nem éhezik többé, és aki bennem hisz, nem szomjazik soha” (Jn. 6,35). *Az áldozás az éhezők tápláléka, az igazságra*

és szeretetre, azaz Istenre vágyók kenyere. Valahányszor él bennünk a vágy gyengeségeink túllépésére, a teljesebb igazságra és szeretetre (és ha nincs súlyos bűnünk, vagy ha van úgy ezt előzőleg meggyóntuk), örömmel járulhatunk Hozzá, mert Ő maga hív, hogy kiemeljen minket önmagunkból, gyengeségünkéből; hogy adja magát nekünk, illetve hogy hozzásegítsen, hogy mi tudjuk átadni magunkat neki.

„Mi arra születünk, hogy a Föld sebeit begyógyítsuk életünkön át”! Mi arra születünk, hogy a föld sója, a világ világossága legyen („mint a mécse világítson egész életed”) — Az önmagát szeretetből odaadó és szeretetből köztünk maradt Krisztussal való találkozásokból — állandó találkozásban — élő keresztény be tudja majd tölteni a legteljesebb emberi hivatást, a keresztény hivatást: Valóban fény-, szeretet-, és örömhordozó tud majd lenni a szeretetre és örömmre olyannyira éhező emberek előtt. *Sík Sándorral* elmondhatja

*Az Isten küld testvéreim tinéktek,
Hogy sugarai eleven tüzét,
Amik arcáról a szívembe égtek,
Sugározom csendesen szerteszét,
A testvéreknek kik az éjben járnak,
Az Isten küldött szentjánosbogárnak.*

OPUS MYSTICI CORPORIS KÖNYVKIADÓ (BÉCS) KIADVÁNYAIBÓL:

Jean-Claude BARREAU:

AZ ÖRÖMHIR

Jézus Krisztus üzenete

Bécs, 1972. 182 lap

A kereszténység lényegét tárja fel e könyv, az evangélium szavaival magyarázza egyszerűen hitünk központi igazságait. Jézust beszélgeti, Vele s művével ismerteti meg.

Joseph RATZINGER:

A KERESZTÉNY HIT

Gondolatok az apostoli hitvallás nyomán

Bécs, 1976. Kb. 220 lap

A rangos német dogmatika-professzor egyetemi előadásait olvashatjuk, amelyekben hittudományi hallgatók előtt fejtegeti a keresztény CREDO igazságait a mai ember problémáival s gondolkodásmódjával konfrontálva. Papoknak és igényes világi híveknek egyaránt szánt írás.

Jacques LOEW:

BESZÉLGETÉSEK

Bécs, 1975, 143 lap

A „dokkmunkás-pap” két kisebb műve: 1) „Kerestelek az éjszakában” — a keresztény hit iránt érdeklődő, de még távolálló emberhez szól: 2) „Ha ismernétek Isten ajándékát” — a csak névkeresztényeket akarja hitük lényegére rádobbenteni.

Jacques LOEW:

ELMÉLKEDÉSEK JÉZUS KRISZTUSRÓL

Lelkigyakorlat a Vatikánban

Bécs, 1975, 175 lap

Ki Jézus Krisztus? A pápa és környezete előtt „három dimenzióban” vetíti szemünk elé Jézus Krisztust. Rámutat vonásaira ószövetségi előképeiben: megcsodálja oly „emberies emberségében” és felismeri az Egyházban — a bennünk továbbélő Krisztust.

Michel QUOIST:

IGY ÉLNI JÓ

Elmélkedések az élet művészetéről — mai keresztényeknek

Bécs, 1976. Ötödik kiadás, 305 lap

Szerzőnk az élet valódi és totális sikeréhez ad szempontokat a keresztény hit fényében, gazdag lélektani ismeretei alapján.

ÉLETRE SZÓLÓAN SZERETNI

Hat beszélgetés vezérfonala

Bécs, 1974. Második kiadás, 102 lap

Gondolatok, indítások a keresztény házasságra előkészületül.

